

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Katedra geografie

Alena JAROŠOVÁ

Percepce prostoru u osob se zdravotním postižením

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Petr ŠIMÁČEK, Ph.D.

Olomouc 2021

Bibliografický záznam

Autor (osobní číslo): Alena Jarošová (R180257)

Studijní obor: Biologie + Geografie

Název práce: Percepce prostoru u osob se zdravotním postižením

Title of thesis: Perception of space by people with a disability

Vedoucí práce: Mgr. Petr Šimáček, Ph.D.

Rozsah práce: 40 stran, 2 vázané přílohy, 1 volná příloha na CD

Abstrakt: Bakalářská práce se zabývá výzkumem v oblasti percepce prostoru u osob se zdravotním postižením na území města Mohelnice. Součástí práce je teoretická část zevrubně shrnující dostupné literární zdroje k této tematické oblasti. Praktická část práce byla vypracována na základě empirického výzkumu, a to formou semistrukturovaného rozhovoru, grafickým záznamem v podobě mentálních map a metodou go-along. Získaná data byla vyhodnocena pomocí programu ATLAS.ti.

Klíčová slova: percepce, prostor, mentální mapy, zdravotní postižení, Mohelnice

Abstract: This bachelor's project deals with a survey in the field of space perception by people with a disability in the district of the town Mohelnice. A part of this bachelor's project is a theoretical part, which thoroughly summarizes available literary sources regarding this issue. The practical part was written on the basis of empirical research in the form of a semi-structured interview, by means of a graphical record in the form of mental maps and the method go-along. Acquired data were evaluated in the program ATLAS.ti.

Keywords: perception, space, mental maps, disability, handicap, Mohelnice

Prohlašuji, že jsem předloženou práci vypracovala samostatně s využitím všech zdrojů, které jsou uvedeny v seznamu.

V Olomouci, dne 14. května 2020

.....

Alena Jarošová

Poděkování

Ráda bych zde poděkovala všem komunikačním partnerům. Děkuji, že mi věnovali svůj drahocenný čas, dovolili mi nahlédnout do jejich světa a odpovídali na moje, někdy až nepatřičné, otázky. Současně patří obrovské poděkování Mgr. Petru Šimáčkovi, Ph.D. za jeho nekonečnou trpělivost, vstřícnost, ochotu, připomínky a čas, který mi věnoval při zpracování této bakalářské práce. Zároveň děkuji i Mgr. Miloslavu Šerému, Ph.D. a Mgr. Lucii Brisudové, že mě, spolu s dr. Šimáčkem, uvedli do tajů percepce prostoru. Také chci poděkovat mé rodině, přátelům a příteli, a to zejména za jejich podporu.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Alena JAROŠOVÁ**
Osobní číslo: **R180257**
Studijní program: **B1501 Biologie**
Studijní obor: **Biologie**
Geografie
Téma práce: **Percepce prostoru u osob se zdravotním postižením**
Zadávající katedra: **Katedra geografie**

Zásady pro vypracování

Cílem bakalářské práce je prozkoumat (ne)rozdílnost percepce prostoru u osob se zdravotním postižením, a to zejména s ohledem na druh znevýhodnění, případně pohlaví či věk. V rámci teoretické části práce bude provedena rešerše relevantních zdrojů. Praktická část práce bude založena na empirickém výzkumu zaměřeném na vnímání prostoru u osob se zdravotním postižením. Mezi stěžejní části práce bude patřit stanovení vlastní metodiky výzkumu vycházející z poznatků nabytých z načtené literatury, realizace šetření mezi respondenty a následná prezentace a interpretace výsledků z uskutečněného šetření.

Rozsah pracovní zprávy: **5 000 – 8 000 slov**
Rozsah grafických prací: **Podle potřeb zadání**
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

- Drbohlav, D. (1995): Behaviorální geografie aneb snaha více poznat a porozumět chování člověka v prostoru a čase. In: Gardavský, V. (eds.): Otázky geografie. Praha: ČGS, s. 5223.
- Golledge, R. G., & Stimson, R. J. (1997). Spatial Behavior: A Geographic Perspective. New York: The Guilford Press.
- Gould, P., White, R. (2005): Mental Maps. 2nd edition. Taylor & Francis.
- Lynch, K., Popelová, L., Huťa, J. (2004): Obraz města. Praha: Bova Polygon.
- Osman, R. (2014): Městská teritorialita na příkladu města Brna. Disertační práce, MU Brno.
- Sedláková, R. (2015): Výzkum médií: Nejužívanější metody a techniky. Grada.
- Siwek, T. (2011): Percepce geografického prostoru. Praha: ČGS.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Petr Šimáček, Ph.D.**
Katedra geografie

Datum zadání bakalářské práce: 24. ledna 2020
Termín odevzdání bakalářské práce: 30. dubna 2021

L.S.

doc. RNDr. Martin Kubala, Ph.D.
děkan

prof. RNDr. Marián Halás, Ph.D.
vedoucí katedry

V Olomouci dne 24. ledna 2020

■

OBSAH

1	ÚVOD.....	8
2	CÍLE PRÁCE.....	9
3	TEORETICKÁ VÝCHODISKA.....	10
3.1	Percepce prostoru.....	10
3.2	Mentální mapy.....	11
3.3	Lidé se zdravotním postižením.....	13
3.4	Percepce u osob se zdravotním postižením.....	13
4	ZKOUMANÉ ÚZEMÍ.....	15
5	METODY A POSTUP PRÁCE.....	17
5.1	Charakteristika výzkumného vzorku.....	17
5.2	Semistrukturovaný rozhovor.....	18
5.2	Kritéria hodnocení mentální mapy.....	19
5.3	Go-along research.....	20
5.4	Sémantická mapa.....	20
5.5	Analýza dat a syntéza získaných poznatků.....	21
6	VÝSLEDKY.....	22
6.1	Analýza dat v programu ATLAS.ti.....	22
6.2	Percepce prostoru na základě odlišného znevýhodnění.....	23
6.2	Zhodnocení mentálních map.....	28
6.4	Percepce prostoru na základě pohlaví.....	32
6.5	Vítaná opatření pro lepší pohyb po městě.....	32
6.6	Sémantická mapa.....	33
7	DISKUZE A ZÁVĚR.....	35
	SUMMARY.....	37
	ZDROJE.....	38
	Seznam použité literatury.....	38
	Internetové zdroje.....	39
	SEZNAM PŘÍLOH.....	40
	PŘÍLOHY.....	41

1 ÚVOD

Lidé se zdravotním postižením jsou ve společnosti stále opomíjenou skupinou. Denně musí překonávat spoustu překážek a jednou z nich je bohužel i to, jaký přístup k nim mají ostatní. Osoby bez handicapu mají tendenci tuto skupinu podceňovat. Dosud chybí obecné povědomí o této problematice. Přitom správné vzdělání takzvaně zdravých jedinců by mohlo pomoci. Třeba by se pak lépe vcítili do osudu těch, kteří možná v životě neměli takové štěstí.

Důležitou roli by měla sehrát právě geografie. Práce s jedinci, jejichž vnímání a pohyb v prostoru jsou jakýmkoliv způsobem omezeny, by mohla obohatit geografii o úplně nové úhly pohledu. Práce by měla být průlomová, neboť geografie se tímto tématem zabývá pouze okrajově a některé záležitosti nejsou zatím řešeny vůbec. Přitom by měl být kladen důraz na to, aby lidé s jakýmkoliv znevýhodněním, mohli žít plnohodnotný život a nezůstávali na okraji společnosti. Budeme vycházet z toho, že každý, kdo na své cestě čelí nějakým překážkám, má svůj specifický způsob geografického myšlení. Prostřednictvím výzkumu s pomocí mentálních map bychom mohli zjistit, jak obyvatelé s určitým handicapem v daném území vnímají své každodenní cesty a jejich nástrahy, jaké pocity v nich vyvolává pohyb v prostoru a čemu věnují pozornost. Nabízí se zde i možnosti odlišného vnímání s ohledem na druh znevýhodnění, případně pohlaví. Předpokládáme, že by se mohla práce dále rozvíjet skrze nové výzkumy a další zkušenosti. Chceme touto cestou také upozornit obce na obtíže, které musí lidé se zdravotním postižením překonávat, neboť bez osobní zkušenosti si mnohé věci ani neuvědomujeme.

Součástí práce je teoretická část, zevrubně shrnující dostupné literární zdroje ke zmíněné tematice. Objasní například pojmy jako percepce prostoru či mentální mapa, dále bude definováno zdravotní postižení i denní stacionář. V praktické části práce, vypracované na základě empirického výzkumu formou semistrukturovaných rozhovorů, porovnáním mentálních map a metodou go-along, nahlédneme do světa lidí s postižením. Poznatky ze získaných dat, vyhodnocených pomocí programu ATLAS.ti, nám pomohou odhalit dosud skryté problémy, které se týkají pohybu osob se zdravotním postižením po městě, a o něco víc se tak přiblížit k odstranění bariér mezi lidmi, ať už s, nebo bez handicapu, a zlepšit životní úroveň obyvatel.

2 CÍLE PRÁCE

Hlavním cílem bakalářské práce je prozkoumat (ne)rozdílnost percepce prostoru u osob se zdravotním postižením s ohledem na druh znevýhodnění. Výzkum geografického prostředí je proveden z pohledu klientů denního stacionáře Okýnko a členů spolku Sklíčko ve městě Mohelnice.

Vedlejší cíle jsou identifikovat, zda existují rozdíly ve vnímání prostoru mezi pohlavím, zhodnotit celkovou dostupnost centra a představit vítaná opatření, která by zvýšila kvalitu života a zlepšila pohyb těchto osob po městě.

Pro naplnění cílů práce byly vydefinovány tyto výzkumné otázky:

1. Existují rozdíly ve vnímání prostoru mezi různými formami postižení?
2. Hraje aspekt pohlaví roli ve vnímání prostoru osob se zdravotním postižením?
3. Jaká opatření, vedoucí ke zlepšení pohybu po městě, by obyvatelé ocenili?

Pro naplnění cílů a zodpovězení výzkumných otázek je nejprve nutné teoretické zarámování problematiky percepce prostoru, mentálního mapování, zdravotního postižení i specifické percepce u lidí s handicapem. Práce vychází z percepce prostoru tak, jak ji chápou Golledge a Stimson (1997), z teoretického konceptu transformovaného prostoru dle Golledge (1993) a z použití mentálních map podle Lynche (2004). Jedním z průkopníků myšlenek specifického vnímání prostoru u osob s postižením byl u nás Robert Osman (2014, 2019), který se zabýval lidmi na elektrickém vozíku a nevidomými. Jeho díla jsou také stěžejní pro tuto práci.

Předpokládá se, že s geografickými znalostmi jsou na tom lépe muži než ženy, jak ostatně dokládá i Siwek (2011), který tvrdí, že muži mají větší prostorové zkušenosti. Proto jsou získaná data také porovnána s ohledem na toto tvrzení.

Člověk může denně míjet něco, co by jinému mohlo bránit v plynulém pohybu. Ačkoliv se Mohelnice může zdát na první pohled bezbariérová a centrum města dostupné, mohou nám lidé, kteří mají s pohybem větší obtíže než jiní, odhalit slabá místa.

Po stručném seznámení s podmínkami města a metodami práce následuje zhodnocení celé problematiky.

3 TEORETICKÁ VÝCHODISKA

Před započítím samotného výzkumu na území města Mohelnice je důležité seznámit se s pojmy, které s problematikou souvisí. Je zapotřebí porozumět významu důležitých termínů percepce prostoru, mentální mapa a samotné zdravotní postižení.

3.1 Percepce prostoru

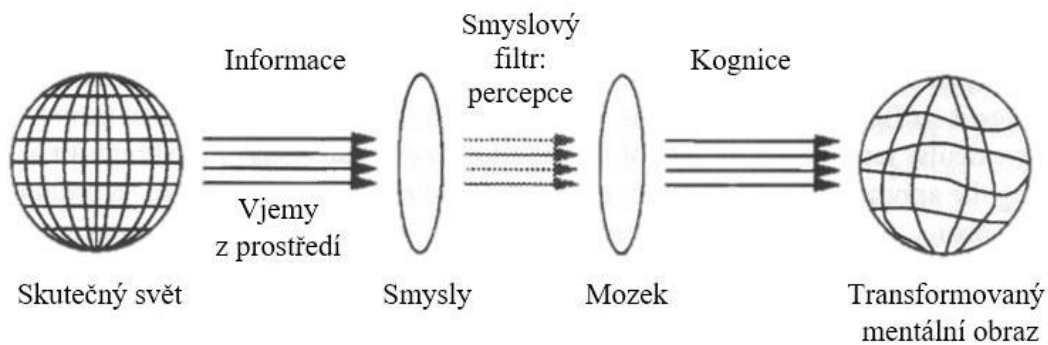
Vnímání prostoru, častěji nazývané spíše percepce (geografického) prostředí, je od 60. let intenzivně rozvíjeným tématem v rámci geografických výzkumů. Percepce prostoru společně s mentálními mapami jsou jedny z nejdůležitějších oblastí behaviorální geografie. Tato disciplína vznikla na základě spolupráce geografie se sociologií a psychologií jako jeden ze směrů socioekonomické geografie. Zabývá se především vnímáním prostoru jednotlivci či skupinami a samotnými projevy chování lidí v prostoru (Drbohlav 1990).

Podle Siwka (2011) rozumíme pod pojmem percepce proces, během kterého vzniká v lidském vědomí obraz reality okolního světa a prostředí, obklopující člověka, jehož kvality poznáváme svými smysly. Dále podle Siwka (1988) takové vnímání prostoru je potom ryze subjektivní interpretace reality, než že by na chování měla vliv objektivní zkušenost.

Snaze porozumět procesům prostorové reality, které se odehrávají v lidské mysli, předcházelo zjištění, že každý člověk vnímá prostředí jinak a působí na něj jiné prvky. Naše poznání prostorových vlastností ovlivní rozsah našich informací o prostoru, vnímání překážek pohybu, specifické potřeby a hodnoty jednotlivců a skupin v něm umístěných. Dochází ale také ke zkreslení prostřednictvím iluze nebo neúplných informací (Amedeo a Golledge 1975).

Percepce prostoru je ovlivněna kognitivními strukturami. Kognice je označením pro způsob, pomocí něhož mozek kóduje a organizuje přijaté informace, tak aby byly v souladu se znalostmi a hodnotami člověka (Golledge a Stimson 1997). Rozdíl mezi percepcí a kognicí spočívá v tom, že percepce je spojena s bezprostředností a závislostí na podnětu, zatím co kognice nemusí být úzce propojena s okamžitým chováním a ani nemusí souviset s čímkoli v bezprostředním prostředí (Golledge a Stimson 1997). Spojením kognice a percepce lze získat mentální reprezentaci objektivního prostředí, kdy

jsou informace z vnějšího světa skrze smysly filtrovány, poté dále filtrovány skrze kognitivní procesy a existující kognitivní struktury v mozku (Obr. 1). V lidské mysli se formuje takzvaná kognitivní mapa a přenesením této mapy do kreslené podoby je tato kognitivní mapa transformována na sekundární produkt – mapu mentální (Pánek a kol., 2014).

Obr. 1 Filtrování informace z vnějšího světa skrze percepce a kognice do podoby mentální reprezentace objektivního prostředí (Hayes v Golledge a Stimson 1997).

3.2 Mentální mapy

Výsledky geografických výzkumů jsou nejčastěji zobrazovány ve formě mapy, proto i výsledkem zkoumání percepce prostoru bude mapa. V odborné literatuře se pro ni vžil pojem mentální mapa. Je jakýmsi záznamem otisku okolního světa ve vědomí člověka, hlavní pomůckou pro orientaci a rozhodování při všech prostorových aktivitách během celého života. Od objektivní reality se však může více či méně lišit (Siwek 2011).

Můžeme se setkat s mnoha definicemi pojmu mentální mapa. V chápání geografů a kartografů, dle Drbohlava (1995, s. 6): „*Mentální mapa je grafické vyjádření představ člověka o geografickém prostoru, nejčastěji jeho kvalitě nebo uspořádání*“. V behaviorální geografii se lépe vžila definice podle Siwka (2011, s. 88): „*Mentální neboli kognitivní mapy jsou mapy uložené ve vědomí člověka, kde jsou po celý život doplňované a zpřesňované, ale i zapomínané a deformované*.“

Jedním z prvních autorů, kteří se problematice prostorového vnímání věnovali, byl Charles Trowbridge, který si již v roce 1913 všimá rozdílů v orientaci v městské zástavbě u různých jednotlivců (Gould a White 2005). Trowbridge popisuje, že někteří lidé jsou mimo oblast svého domova ztraceni a jiní se i přes to, že se pohybují v neznámém prostředí, orientují naopak velmi dobře (Gould a White 2005). Na práci

tohoto autora po více než padesáti letech navázal americký urbanista Kevin Andrew Lynch, který jako první v prostorových vědách využil poznatky mentálního mapování a ve svém díle *The Image of the City* využíval pro popis městského prostředí pojmů jako image (obraz) nebo imageability (schopnost objektu vyvolat dojem). Image je chápán jako psychický otisk reality subjektivně upravené do podoby dojmu, lépe řečeno obrazu skutečnosti, který má pro jedince praktický nebo emoční význam (Lynch 2004). Imageability podle něj znamená vlastnost objektu, která u každého pozorovatele vyvolává silný image, který se rychleji a silněji vrývá do lidské paměti. Může jít o tvar, zvláštní barevnost nebo uspořádání celého objektu, které vyvolávají intenzivní a jedinečný image prostředí. Závěrem Lynchových studií bylo zjištění, že obraz (image) vychází výhradně z fyzické podoby objektů, které pak následně rozdělil do pěti kategorií – cesty (paths), okraje (edges), oblasti (areas), uzly (nodes) a orientační body (landmarks) (Lynch 2004). Celkovou mentální mapu pak chápal jako seskupení vzájemně provázaných obrazů těchto fyzických struktur. Podle jeho jména se pro toto pojetí mentální mapy ustálilo označení mentální mapa lynchovského typu (Osman 2016). Dále Drbohlav (1991) mentální mapou lynchovského typu rozumí zobrazení prostoru vyjadřující jedincovo vnímání rozsahu, území či tvaru elementů v prostředí, jeho prostorovou orientaci. Mentální mapu přímo reprezentuje konkrétní náčrtek, schéma.

Kromě toho existují i mentální mapy gouldovského typu, nazvané podle Petera Goulda, kde mentální mapa vzniká druhotně přenesením slovních informací do mapy (Gould a White 2005). Chápeme ji jako obraz atraktivity – prostorových (ne)preferencí, jak bylo užito na příkladu mentální mapy ČSFR (Drbohlav 1991).

Ačkoliv jak míní Tuan (1975), mentální pochody (či mapy) nelze fyzicky „uchytit“, ale člověk se jim může snažit alespoň porozumět. Podle něj nejsou mentální mapy jen reprezentativní obrazy míst, ukládají se nám do ní sice objekty, kterým přikládáme větší pozornost, ale především jsou založené na zkušenostech, nelze je použít, pokud je člověk ztracen v neznámém prostoru. Nejedná se o fotku reality, je to speciální typ obrazu, který je založen na smyslovém poznání a může se měnit dle aktuálních požadavků.

Prostorové vnímání ani nemůže být u každého člověka stejné. Závisí sice na charakteristice prostředí, ale na druhé straně hrají roli individuální schopnosti člověka (Siwek 2011).

3.3 Lidé se zdravotním postižením

Stejně jako percepce prostoru ani zdravotní postižení nemá jednotnou všeřikající definici. Podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách se zdravotním postižením rozumí „*tělesné, mentální, duševní, smyslové nebo kombinované postižení, jehož dopady činí nebo mohou činit osobu závislou na pomoci jiné osoby*“.

Dále například Golledge (Golledge v Gleeson 1996, s. 388) definuje zdravotní postižení jako: „*situace, kdy je jednotlivci zcela nebo částečně bráněno v provádění celé řady akcí a činností obvykle prováděných členy společnosti nebo kultury, v níž daná osoba žije*“.

Často také můžeme narazit na pojem handicapovaný jedinec. Postižením rozumíme omezení nebo ztrátu schopnosti vykonávat činnost normálním způsobem, kdežto handicap neboli znevýhodnění je omezení jedince vyplývající z jeho vady či postižení (Slowík 2007).

V současné době jsou u nás v běžné konverzaci (i v této práci) rozdíly mezi těmito pojmy stírány a ani v literatuře není sjednocena nejvhodnější terminologie pro označení handicapovaných osob. Ovšem správné je používat označení člověk s postižením, a ne postižený člověk. Je důležité si uvědomit, že na prvním místě je vždy člověk a až poté jeho postižení (Slowík 2007). Shodně Michalík (2011) konstatuje, že ať už člověka klasifikujeme jako mentálně, tělesně, zrakově či jinak zdravotně postiženého, vždy je důležité při komunikaci s osobou, která nese určitý znak postižení, respektovat její osobnost a individualitu. Často se ve společnosti lidé s handicapem střetávají s přílišným přitahováním pozornosti, nedostatkem zdvořilé nevšímavosti či ztrátou anonymity (Osman 2014).

3.4 Percepce u osob se zdravotním postižením

Více či méně subjektivní vnímání prostoru, ať už jednotlivců nebo skupin, je velmi diskutované téma behaviorální geografie. Ačkoliv poznání toho, jakým způsobem vnímají svoje nejbližší okolí lidé se zdravotním postižením je něco, čemu dosud nebyla příliš věnována pozornost. Opomíjení postižení, jako zásadní životní zkušenosti, by však vedlo k praktickému i teoretickému ochuzení geografie (Gleeson 1999). Žijeme v nehomogenním světě plném překážek. Jak uvádí Golledge (1993), osoby se zdravotním postižením žijí v transformovaném prostoru,

ve kterém mohou být tyto překážky mnohem závažnější, a proto je důležité spojovat geografii i s životy lidí se zdravotním postižením. Přesto se v České republice osobami se zdravotním postižením a jejich specifickým nahlížením na život i prostor mnoho geografů nezabývá. Stěžejní jsou díla Roberta Osmana (2014, 2016, 2019), který se, snad jako první u nás, zabývá osobami s handicapem z geografického hlediska. Pomohl nám vcítit se do toho, jak heterogenní zkušenosti, pro každého jedinečné, mohou obohatit celospolečenské poznání.

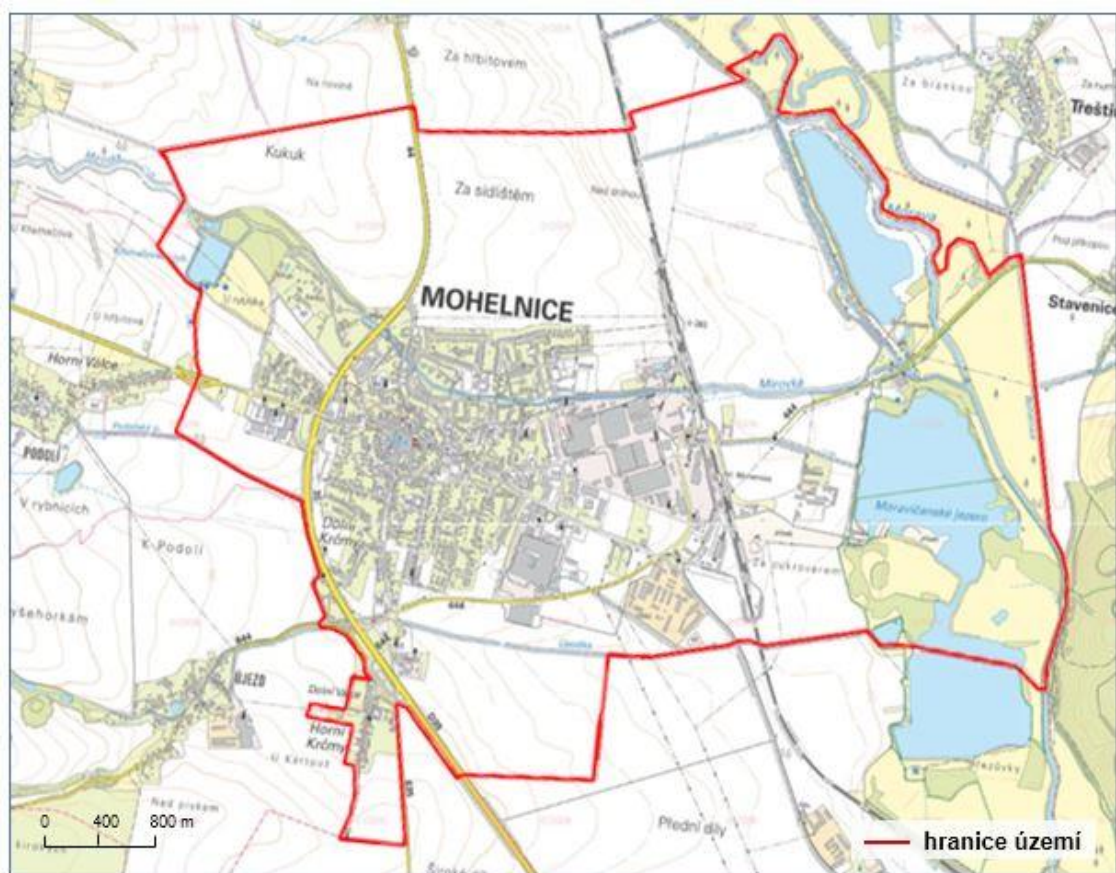
Dle Siwka (1988) má představa území, kterou si vytváří každý jednotlivec, nepochybně význam pouze pro něho, avšak souhrn těchto představ u větší skupiny lidí má význam mnohem větší. V České republice, podle dat zdravotnického registru (ÚZIS 2019), činí podíl osob se zdravotním postižením v populaci 10,2 % (10,6 % u žen a 9,9 % u mužů). Proto bychom neměli opomíjet tuto skupinu lidí.

Omezený pohyb člověka v prostoru považujeme za jednu z nejvýraznějších limitací jeho možností (Stasíková 2011). A například obavy lidí se zdravotním postižením, že jsou vnímáni jako „lehce zasažitelný cíl“ výrazně zvyšuje jejich strach z kriminality (Pain 1997). Prostřednictvím percepce prostoru s aplikací mentálních map bychom mohli dospět k lepšímu porozumění potřeb handicapovaných lidí a potencionálně tak navrhnout opatření ke zpříjemnění jejich života.

Respondenti se znevýhodněním při svých každodenních cestách čelí různým nástrahám, jak nám nastínil Osman (2014, 2019), ve svých studiích. Zatímco vtělování prostoru skrze místa se věnuje řada prací, především humanistických geografů (Tuan 1975), vtělování prostoru skrze pohyb je v těchto pracích spíše jen implicitně naznačeno, než hlouběji diskutováno (Osman 2019). Hlavními tématy Roberta Osmana se staly zejména pocit při pohybu, tělesná zkušenost, zapamatování si cest, „představy“ známých a neznámých prostorů či využívání jazyka při popisu prostorové zkušenosti. Můžeme hovořit o takzvané tělesné zkušenosti a paměti. Zjistil, jak velmi se od sebe liší zkušenost pohybu na mechanickém a elektrickém vozíku, zkušenosti vrozeného a získaného důvodu k využívání vozíku, ale i jak výrazně se může časoprostorová zkušenost lišit mezi lidmi s různými diagnózami. Ačkoliv je v práci spolupracováno „nejen“ s uživateli invalidních (mechanických) vozíků, ale i s komunikačními partnery, kteří disponují i jinými formami postižení než tělesným, můžeme předpokládat, že společné pracím bude, ve většině výpovědích, téma sociální distance mezi komunikačními partnery a „nepostiženými“ zástupci majoritní společnosti založená na jejich odlišnosti.

4 ZKOUMANÉ ÚZEMÍ

Město Mohelnice je obec s rozšířenou působností, rozkládající se na ploše 4 620 ha (ČSÚ 2020) v úrodné kotlině Mohelnické brázdy. Je součástí regionu NUTS II Střední Morava, nachází se v Olomouckém kraji v jižní části okresu Šumperk. Člení se na osm městských částí, a to konkrétně Mohelnice, Křemačov, Květín, Libivá, Podolí, Řepová, Studená Loučka a Újezd, ve kterých žije dohromady 9255 obyvatel (ČSÚ 2020). Z toho podle ČSÚ (SLDB 2011) největší podíl, 83,7 % obyvatel, žije na území městské části Mohelnice, kde byl také realizován vlastní výzkum (Obr. 2).

Obr. 2 Vymezené území městské části Mohelnice (Zdroj: ČÚZK 2021, vlastní úpravy).

Mohelnice má bohatou historii, je významná svým průmyslem (Hella Autotechnik, Siemens) a je také důležitým dopravním uzlem na trase Olomouc–Hradec Králové nebo Olomouc–Jeseník dále do Polska. S ohledem na zaměření práce je upozaděna fyzicko-geografická charakteristika města, a naopak akcentována oblast sociálních služeb.

Vzhledem k počtu obyvatel a postavení města, jakožto ORP, můžeme říci, že v sociální oblasti není Mohelnice příliš vybavena. Podle dat ČSÚ (2020)

se v Mohelnici ke dni 31. 12. 2019 nacházel pouze jediný domov pro seniory, jedno nízkoprahové zařízení pro děti a mládež a jeden denní stacionář, který byl centrem zájmu pro tento výzkum.

Denní stacionář, podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách: „*poskytuje ambulanti služby osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu věku nebo zdravotního postižení, a osobám s chronickým duševním onemocněním, jejichž situace vyžaduje pravidelnou pomoc jiné fyzické osoby*“. V Mohelnici zřizuje denní stacionář Okýnko (Obr. 3) Charita Zábřeh a najdeme ho na adrese Zámecká 11. Je určen především pro dospělé lidi s mentálním postižením včetně osob s přidruženým tělesným handicapem, které potřebují podporu a pomoc druhé osoby při snížené soběstačnosti, chtějí se setkávat s kamarády a být ve společnosti jiných osob. Denní kapacita stacionáře činí 15 uživatelů.

Obr. 3 Přiblížení na centrum města Mohelnice s vyznačením denního stacionáře Okýnko a náměstí Svobody (Zdroj: Seznam mapy 2021, vlastní úpravy).

Dále ve městě funguje také zapsaný spolek Sklíčko. Nejedná se o registrovanou sociální službu a spolek nemá fyzické zázemí. Je určený pro rodiče a přátelé dětí s postižením v Mohelnici a okolí. Zaměřuje se na pomoc a podporu ve všech oblastech osobního a společenského života, zájmovou činnost a volnočasové aktivity jako je například pořádání výletů a kulturních akcí.

Výzkum probíhal s klienty Okýnka a se členy spolku Sklíčko v jim známém prostředí denního stacionáře a blízkého okolí centra města (nám. Svobody, Obr. 3).

5 METODY A POSTUP PRÁCE

Základem práce bylo provedení vlastního výzkumu v místní části Mohelnice. Metodou sběru primárních dat byl především semistrukturovaný rozhovor. Dalšími metodickými postupy, které vedly k získání odpovědí na výzkumné otázky, byly například kresba mentální mapy či go-along research. Poté následovala analýza a syntéza získaných informací. Všechny metody a postupy jsou popsány níže.

5.1 Charakteristika výzkumného vzorku

Za komunikační partnery byli vybráni klienti denního stacionáře Okýnko a členové spolku Sklíčko. Informanti byli vybíráni kriteriálním výběrem, podle přesně definovaných měřítek, a se shodnou životní zkušeností (Gavora 2007). Postupně se výsledný počet komunikačních partnerů ustálil na jedenácti, v počtu pěti žen a šesti mužů (Tab. 1). Podle Gavory (2007) není rozhodující počet komunikačních partnerů, důležitější jsou údaje, které poskytnou. Cílem kvalitativního výzkumu není reprezentovat populaci jedinců, ale populaci problému (Disman 2011).

Životní zkušenost komunikačních partnerů je vedle přítomnosti postižení úzce spojena také se společensko-kulturním životem ve městě. Vybraná skupina lidí je složena z osob s různými diagnózami, klasifikováni výzkumníkem do skupin s tělesným, mentálním či smyslovým postižením.

Tab. 1 Seznam komunikačních partnerů a partnerek.

Jméno*	Pohlaví	Věk	Handicap
Jarda	muž	23	MP
Leoš	muž	21	MP
Luděk	muž	25	MP
Matouš	muž	36	TP
Patrik	muž	38	MP
Tobiáš	muž	28	ZP
Klára	žena	45	TP
Lada	žena	43	ZP
Linda	žena	54	ZP
Radka	žena	22	MP
Sára	žena	31	TP

Zdroj: vlastní zpracování.

Vysvětlivky: MP=mentální postižení, TP=tělesné postižení, ZP=zrakové postižení

* Užitá jména jsou v rámci zachování anonymity komunikačních partnerů smyšlená, shoduje se pouze první písmeno jména.

5.2 Semistrukturovaný rozhovor

Semistrukturovaný rozhovor, označovaný též jako polostrukturovaný nebo řízený, patří k nejčastěji využívaným technikám kvalitativního výzkumu. Tazatel má předem připravený soupis otázek, proto se mu také někdy přezdívá také rozhovor s návodem, ale v návaznosti na průběh rozhovoru jsou doplňovány další otázky nebo některé upraveny čistě na základě aktuálních potřeb (Sedláková 2015). Metoda semistrukturovaného rozhovoru je vhodná především proto, že se v něm výzkumník přizpůsobuje respondentovi, který má možnost otevřenými otázkami odpovědět podle svých zkušeností a chování (Dušková a Šafaříková 2014). Odpověď na otázku tak ovlivňuje formulaci další otázky (Disman 2011).

Rozhovory byly vedeny v prostředí denního stacionáře Okýnko, které je pro komunikační partnery dobře známé. Dohromady bylo uskutečněno jedenáct rozhovorů a všechny byly se svolením komunikačních partnerů nahrávány. Byly sesbírány celkem dvě a půl hodiny zvukového záznamu. Průměrná doba rozhovoru představovala 13 minut. Následně byly rozhovory doslovně přepsány pomocí softwaru F4 do textové podoby a v dalším kroku byly kódovány a analyzovány pomocí softwaru ATLAS.ti. Tato metoda se ukázala jako nejvíce účinná k získání dat odpovídajícím na výzkumné otázky.

Dopředu připravené okruhy otázek se týkaly již dříve zmíněných pojmů, jako jsou percepce, prostor, kognitivní a mentální mapa či handicap. Komunikační partneři byli požádáni o popisnou charakteristiku jejich cesty z denního stacionáře do centra města na nám. Svobody, tedy o jakýsi popis jejich kognitivní mapy (viz kapitola *Percepce prostoru*). Tázání byli především na znalost cesty, hodnocení trasy i centra. Dále na to, jaké pocity mají při pohybu i čemu musí věnovat nejvíce pozornosti. Rozhovor obsahoval celkem 25 otázek. Celý rozhovor je k dispozici v *příloze 1*. Jako příklad můžeme uvést tyto:

Dokázal(a) byste trefit do centra?

Čemu při pohybu věnujete nejvíce pozornosti?

Na co myslíte, když jdete po ulici?

Jaké jsou hlavní překážky, které musíte po cestě překonávat?

Co pro Vás znamená Váš handicap?

Mohl(a) byste se pokusit nakreslit mapu – trasu, o které jste mluvil(a)?

5.2 Kritéria hodnocení mentální mapy

Komunikační partneři byli vyzváni, aby se pokusili na papír znázornit cestu do centra, o které hovořili v rozhovorech. Pokud jim to handicap umožnil a byli ochotní, pokusili se o kresbu mentální mapy se stručným komentářem.

Následně byly mapy hodnoceny podle několika kritérií. V první řadě podle struktury nákresu, zda byly přítomny Lynchovy (2004) cesty, okraje, oblasti, uzly a orientační body (viz kapitola *Mentální mapy*). Ladd (1970), na základě výzkumu mezi mladistvými, rozdělila mentální mapy do kategorií: obrázkové, schematické, připomínající mapu, mapa s identifikovanými orientačními body. Mohli bychom říci, že jde o stupně vývoje od nákresů až po opravdovou mapu, které nutně nesouvisí s věkem ani délkou pobytu či zkušenostmi autorů. Naopak Šimáček a kol. (2020) potvrdili, že vývoj mentálních map probíhá souběžně s vývojem dítěte, kdy úroveň schematizace souvisí s věkem studenta (tj. mírou získaných zkušeností), a určitou mírou potvrdili i závislost na pohlaví. Kritéria hodnotící počet zakreslených prvků a míru, jakou odpovídá mentální mapa realitě (Šimáček a kol. 2020), slouží v této práci pouze k posouzení jedincovy prostorové zkušenosti, paměti a celkové znalosti prostoru, jak o ní hovoří Osman (2013). Celkem byla stanovena čtyři kritéria (Tab. 2) se záměrem identifikovat jak společné, tak rozdílné náležitosti mentálních map komunikačních partnerů, nikoliv posoudit jejich výtvarné schopnosti a mentální zralost.

Tab. 2 Kritéria k hodnocení mentálních map komunikačních partnerů.

Hodnotící kritérium	Mapy komunikačních partnerů			
Lynch (2004)	(ne)obsahuje cesty, okraje, oblasti, uzly a orientační body – v různých kombinacích			
Ladd (1970)	obrázkové	schematické	připomínající mapu	mapa s identifikačními orientačními body
Počet zakreslených prvků	malé množství prvků	pouze hlavní prvky	detailní	-
Odpovídající realitě	Ne	Částečně	Ano	-

Zdroj: Ladd (1970), Lynch (2004) a Šimáček a kol. (2020), vlastní zpracování.

5.3 Go-along research

Při rozhovorech je jakákoliv činnost obvykle vnímána jako rozptýlení a zatlačena do pozadí. Prosté mluvení se stává středem pozornosti a někdy je obtížné nebo dokonce nemožné pochopit, o čem přesně subjekty mluví. Metoda go-along dokáže překonat určité nedostatky jak rozhovorů, tak i pouhého pozorování účastníků. Přináší výhody zkoumání role informantů zapojených do „přirozených“ činností, v nichž mohou nejen objasnit své motivy jednání, ale představit i své každodenní zkušenosti (Kusenbach 2003).

V poslední fázi výzkumu byli komunikační partneři požádáni, aby prošli jimi popsanou a případně nakreslenou trasu do centra města. Výzkumník po celou dobu doprovázel informanta na „vycházce“ a skrze kladení otázek, poslouchání, pozorování a eventuální asistenci, zkoumal zkušenosti, emoce a interakce komunikačního partnera s fyzickým a sociálním prostředím.

V některých případech vyžadovali komunikační partneři přítomnost svých rodičů, v jiných případech zase přítomnost asistentů, se kterými se obvykle pohybují. Tomu bylo vyhověno, jelikož jsme chtěli docílit, co nejvíce přirozené situace, jak doporučuje i Kusenbach (2003), a přítomnost důvěrně blízké osoby redukovala počáteční rozpačitost komunikačních partnerů.

Při společné cestě byly veškeré slovní komentáře zaznamenávány a společně se semistrukturovanými rozhovory dále analyzovány pomocí softwaru ATLAS.ti.

5.4 Sémantická mapa

Osman (2016) pomocí mentálních map lynchovského typu v kombinaci se semistrukturovaným rozhovorem zkonstruoval sémantickou mapu. Ta je založena na předpokladu, že místa mají vedle své fyzické podoby (Lynch 2004) i svůj sociální rozměr. Při studiu heterogenity společnosti tak představil relativně nové využití mentálních map lynchovského typu zdůrazňující vnímání prostoru z pohledu jedince či specifické skupiny (Osman 2016). Společensky sdílené významy míst v sémantické mapě nám přiblížily, jak osoby s postižením zhodnotily celkovou dostupnost centra města.

Při semistrukturovaných rozhovorech, rozmluvách nad mentální mapou, a především při metodě go-along, byly do podkladové mapy samotným výzkumníkem zakresleny často užívaná slova. Ve vyhodnocených rozhovorech a zákresech výzkumníka

byla vedle identifikace zaznamenaných slov sledována i četnost výskytu slov a slovních spojení. Četností je myšlen počet respondentů, kteří daná slova použili. Na základě toho byly pro účely konstrukce sémantické mapy použity jen takové výrazy, které nezávisle na sobě použili minimálně dva komunikační partneři.

5.5 Analýza dat a syntéza získaných poznatků

Vstupními daty práce byly zvuková nahrávka rozhovoru, mentální mapa nakreslená komunikačním partnerem, terénní poznámky výzkumníka z metody go-along a zakres používaných slov, která nakreslil výzkumník.

Zpracovaná primární data ze zvukových nahrávek (viz kapitola *semistrukturovaný rozhovor*) byla společně s terénními poznámkami analyzována pomocí již dříve zmíněného softwaru ATLAS.ti. Jednou z funkcí tohoto programu je sestavení tzv. „word listu“, který je souhrnem všech slov vyskytujících se ve vloženém textovém dokumentu. Za pomoci dalších funkcí programu byla eliminována podobná slova a celkový soubor byl značně redukován. Dále byla v programu využita funkce „word cloud“, díky níž byla slova s nejčastějším výskytem zobrazena grafickou formou (viz kapitola s *výsledky*). Rozhovory byly dále kódovány, opatřeny komentáři a opětovně procházeny. Program nabízí mnoho dalších funkcí, přesto převážná část interpretace zůstává na výzkumníkovi.

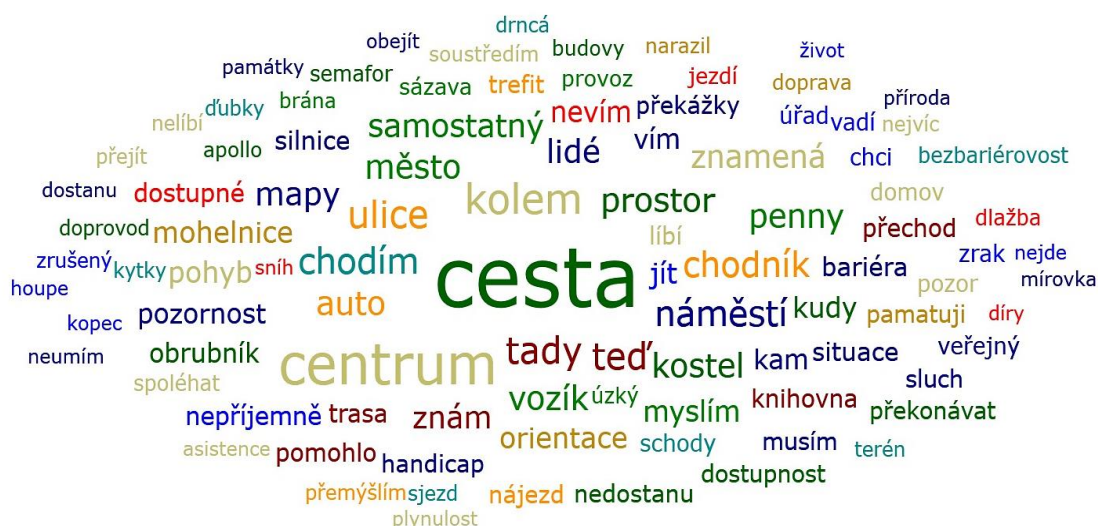
Na závěr byla provedena syntéza získaných poznatků porovnáním výsledků z ATLAS.ti a kritériálního porovnání mentálních map komunikačních partnerů. V konečném procesu byla sestrojena sémantická mapa.

6 VÝSLEDKY

Provedení analýzy výsledků semistrukturovaných rozhovorů společně s metodou go-along vedlo k prozkoumání percepce prostoru u osob se zdravotním postižením v závislosti na druhu znevýhodnění a pohlaví komunikačních partnerů. Tato stať přispívá k pochopení, čím je jejich pohyb specifický, a dále k označení slabých míst v okolí centra města Mohelnice. Mentální mapy byly porovnány na základě předem zvolených kritérií a jsou dostupné ve vázané příloze č. 2. Data získaná během rozhovorů, včetně charakteristiky komunikačních partnerů, se nacházejí na přiloženém CD jako volná příloha č. 3.

6.1 Analýza dat v programu ATLAS.ti

Byla provedena analýza semistrukturovaných rozhovorů a rozhovorů provedených při metodě go-along v programu ATLAS.ti. Po nahrání dat do programu byl zhotoven „word list“ s celkovým počtem téměř 8 300 slov. Nejčastěji používanými slovy v rozhovorech byla slova: *cesta* (1,4 %), *centrum* (0,8 %) a *kolem* (0,5 %). Na základě významové podobnosti některých slov v získaném souboru došlo k redukci na 100 slov. Za pomoci funkce „word cloud“ byl z tohoto konečného počtu slov vytvořen grafický výstup (Obr. 4).

Obr. 4 „Word cloud“ 100 nejužívanějších slov komunikačními partnery (Zdroj: vlastní zpracování v programu ATLAS.ti).

Rozhovory byly dále kódovány v závislosti na výzkumných otázkách se záměrem identifikovat všechna důležitá témata spojená s pohybem v prostoru. Byly opatřeny například kódy „cesta“, „paměť“, „bariéra“, „pocit“ a mnoha dalšími. Všechny související úryvky byly opětovně procházeny a identifikovaly vzájemné vztahy, které budou rozebrány v následujícím textu.

6.2 Percepce prostoru na základě odlišného znevýhodnění

Komunikační partneři zařazení mezi **tělesně postižené** využívají invalidního vozíku od narození. Jediná Klárka využívá, kromě vozíku invalidního, také vozík elektrický, který se podle jejích slov „*mámě líp řídí*“. V Mohelnici všichni vyrůstali a znají ji velmi dobře. Přesně věděli, kde jsou, kam mají jet a co po cestě budou mít. Můžeme tedy říci, že se v prostoru obstojně orientovali. Souhlasně vypovídali, že mají trasy naučené.

„Jdeme s mámou prostě tam, kde vyjedeme. Už tu cestu prostě znám, nepřemýšlím nad tím.“ (Klára, 45 let)

Jak potvrzují i slova Kláry, nad cestou samotnou už komunikační partneři tolik přemýšlet nemusí. Využívají pro ně nejdostupnější cesty s minimem bariér, s nejnižším převýšením a s vhodnými nájezdy. Dle jejích slov se některým místům záměrně vyhýbají (např. nájezdu u pekárny Sázava), na některá se dokonce vůbec nedostanou (např. městská knihovna). Dokládají to slova Sáry:

„Nevím, ale určitě nepoužívám všechny cesty... ty které jsou moc do kopce nebo kde jsou schody. např. pod bránou jsem nešla ani nepamatuju.“ (Sára, 31 let)

I když znají své trasy, z komunikačních partnerů by se do města sám nevydal nikdo. Využívají pomoci svých rodičů, asistentů, přátel a během probíhajícího rozhovoru i výzkumníka. Určitá závislost na druhých, ale nemusí být vždy příjemná. Matouš vypověděl, že se cítí nepatřičně, až trapně, když s žádostí o pomoc obrací na kolemjdoucí. Proto je pro lidi na vozíku tolik důležitá plynulost cesty, bez zbytečných komplikací. Pohybu musí věnovat, podle jejích slov, hodně pozornosti, protože je to stojí nemalé úsilí. Soustředí se na provoz, lidi, které míjí, a hlavně na terén. Nečekané situace na cestě komunikační partneři řeší až nastanou, nemají je předem v hlavě. Se svým životem s postižením jsou již natolik ztotožnění, že si vždy poradí. Klára, která

je na vozíku přes 40 let, říká, že se s tím už sžila. A Sára dokonce vypovídá, že vozík jsou její nohy.

Centrum města komunikační partneři, až na Sáru, příliš nenavštěvují. Náměstí hodnotí jako v lepším stavu, než bývalo, ale žádná sláva to pro ně není. Všechny obchody, až na jednu výjimku, jsou bez asistence nepřístupné. Máma Sáry centrum města hodnotí slovy:

„Ve staré budově úřadu není výtah, skoro se tam nedostaneme. Je tam sice zvonek, tak si pro nás někdo přijde a řeší to teda s námi u vchodu, ale přijde mi to dost diskriminující a ponižující. Občas se na nás zapomíná...“ (Matka Sáry, 54 let)

A sami vozíčkáři asi nejvíce výstižně zhodnotí náměstí slovy:

„Ty kočičí hlavy fakt nesnáším. Drncá to hrozně...Ale dá se to přejet.“ (Klára, 45 let)

Komunikační partneři se **zrakovým postižením** se s oční vadou potýkají už od útlého věku. Pouze Tobiáš zrak ztratil po nemoci teprve před pár lety. Všichni se orientují mimo jiné i zbytky zraku a nikdo tedy není úplně nevidomý. Kromě Lindy využívají všichni slepecké hole. Jsou v pohybu úplně samostatní. Mohelnici dobře znají, a proto se také dobře orientují. Lada jediná preferuje přítomnost asistenta, ale spíše proto, že se špatně pohybuje, těžko se jí jde a chodí velmi pomalu. Často se prochází s vozíčkáři, proto v odpovědích mnohdy zmiňuje i některé prvky, které se týkají spíše pohybu na vozíku. Jinak jsou veškeré odpovědi komunikačních partnerů téměř totožné. Výběr svojí cesty neuměli přímo zdůvodnit. Kromě toho, že jim přijde nejkratší nebo nejlepší, o ní hovoří jako o „naučené“. Výstižně zdůvodnil výběr cesty Tobiáš. Na otázku „proč právě tudy“ odpověděl:

„No proč...je pro mě nejschůdnější a mám to tak naučené.“

nebo

„... jsem se naučil hodně věcí nazpaměť a jindy prostě poslouchám nebo si pomáhám hůlkou... To je takové podvědomé, přirozené už...Myslím, že mám docela dobrou paměť, naštěstí teda, protože mně stačí tu trasu, jako i novou, jít jednou s někým a jednou sám a už vím. Taky když někam jdu a ztratil bych se, tak zpátky jít vždycky umím...“ (Tobiáš, 28 let)

Ačkoliv své cesty dobře znají, musejí jim věnovat hodně pozornosti. Důležité jsou pro ně jak nečekané překážky, tak kvalita chodníků, výška obrubníků a jiné nerovnosti.

„No snažím se dávat bacha, abych do něčeho nebo do někoho nevrátil, občas se mi stane, že do něčeho narazím, víš jak do značky, sloupů a tak. Tomu se neubráníš. Lidi se mi ale většinou vyhnou. Hlavně jdu podél okraje chodníku. Dokážu našťěstí rozlišit kontrast chodník tráva...samozřejmě když je sníh, tak jsem nahrenej...No a hůlkou hmatám ty d'ubky pro slepý že...“ (Tobiáš, 28 let)

Dále zmiňuje, že předvídat překážky je nemožné:

„Ale občas se ukáže i nějaká ta jobovka – třeba teď opravují tu ulici, jak je brána dole pod náměstím. Samozřejmě já ty jejich ploty nevidím, tak jsem do nich narazil, a když jsem zjistil, o co jde, byl jsem celkem našťvanej, že to musím obcházet jinudy...“ (Tobiáš, 28 let)

Komunikační partneři často zmiňovali hmat a sluch, jako hlavní smysly, které jim pomáhají v orientaci. Ačkoliv čich nikdo přímo nezmínil, bude neméně tak důležitý. Opakovaně mluvili o vůni, kterou cítí při průchodu parkem, o květinách a rozkvetlých zahradách, o květinářství na rohu ulice a vůni, kterou cítí u pekárny Sázava.

„Krásný bych řekla, mají u kostela ty tulipány, krásný fialový, to je výstavní. Ty drobnoučky květy nevidím, ale ty velký barevný jo. Třeba lidi, jak mají upravený zahrádky, co jim kvete, to je nádhera kolikrát. Ta vůně...“ (Lada, 43 let)

Centrum města navštěvují komunikační partneři poměrně často. Hodnotí ho jako dostupné a poměrně ucházející. Kromě špatných vstupů do obchodů zmiňují i obtíže při chůzi.

„Oni, jak mají na náměstí...mě vadí ty kočičáky a ty výstupky, co tam udělali...to nevidím a špatně stoupnu na to, to snad každé ale...“ (Lada, 43 let)

Komunikační partneři klasifikováni jako **mentálně postižení** jsou v tomto výzkumu nejpočetnější a nejrozmanitější skupinou. Proto bylo vyhodnocení výsledků velmi obtížné, už jenom kvůli rozdílným zdravotním diagnózám. Obecně můžeme říci, že až na jednu výjimku, jsou samostatní, Mohelnici znají od mládí a v prostoru se dobře orientují. Onou výjimkou je Leoš, jehož zdravotní stav, jak sdělili rodiče, se zhoršil, a proto ho samotného již nikam nepouštějí. Přestože věděl, kde se nachází, vypověděl,

že do centra by netrefil a odmítl s výzkumníkem kamkoliv jít. Z toho důvodu budou další výsledky popisovány bez něj.

Hlavní, co můžeme říci, je, že handicap je v pohybu nikterak neomezuje, proto nemusí volit bezbariérové cesty nebo něco složitě obcházet. Volí, podle svého usouzení, nejkratší cesty, které především dobře znají. Pravým důvodem výběru si ale jisti nejsou.

„Je to cesta, kterou znám prostě.“ (Jarda, 23 let)

nebo

„Protože ji znám.“ (Radka, 22 let)

Cestě ani nejsou nuceni věnovat tolik pozornosti. Někdy se proto může stát, že se zapřemýšlí a z cesty sejdou.

„... tak se zamyslím, a pak potom někde ujdu. Někde kus, někde mimo cestu, a pak nevím, kam jsem, kde jsem... tak se zamyslím, právě přemyslím o něčem jiném, no...“

(Luděk, 25 let)

Věci, kterým věnují pozornost, i samotný pohyb prostorem, jsou u každého jednotlivce tak specifické, že si nemůžeme dovolit vyvozovat obecnější závěry. Patrik se například ve městě orientuje velmi dobře, zná všechny cesty a je schopný reagovat na nenadálé události. Naopak Luděk je ve svém pohybu zmatený a trasu, kterou má naučenou, se není schopný přeučit. Můžeme usuzovat, že do jisté míry bude schopnost pohybovat se v prostoru omezena i stupněm či mírou mentálního postižení.

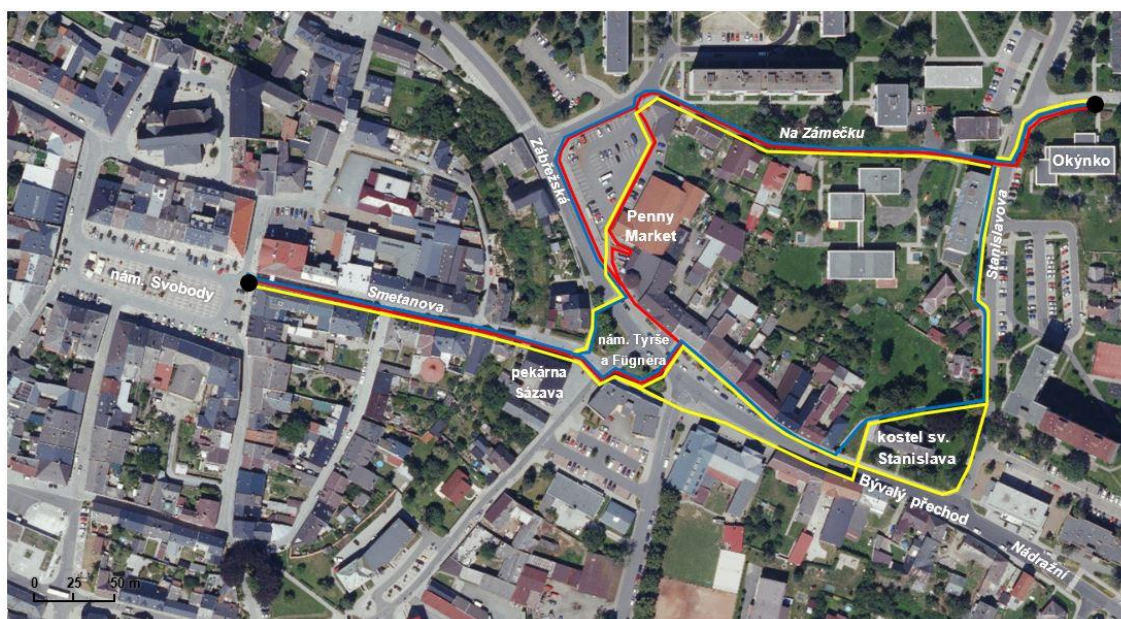
„Šel kolem kostela, mu dobře známou cestou, na konci tam stál a říkal: »Pozor, tady musíme přejít!«. Stál na místě, kde dřív býval přechod, ale teď je zrušený. Rozhlížel se napravo nalevo a čekal, až přejedou všechna auta. Na moje slova o tom, že přechod už je zrušený a měl by chodit jinudy, nereagoval. Za každou cenu chtěl přejít a stěžoval si, jak mu tady auta teď už vůbec nezastavují...“ (Terénní zápis výzkumníka)

Centrum města komunikační partneři pravidelně navštěvují a všichni ho hodnotí jako dobře dostupné. Částečně se shodli na tom, že „je tam mrtvo“ a obchody jsou do schodů.

Všichni komunikační partneři jednomyslně hovořili o svých „naučených cestách“, jednoduše „prostě vědí“ kudy jít, daný pohyb si pamatují a jsou si jistí. Pohybu prostorem musí věnovat velké úsilí, i když každá skupina věnuje pozornost trochu něčemu jinému.

Nejsnáze můžeme rozdíly v percepci prostoru porovnat na základě výběru nejvhodnějších cest jednotlivými skupinami.

Osoby s omezenou schopností pohybu, pohybující se na invalidním nebo elektrickém vozíku, využívaly pro cestu do centra trasy, které měly nejnižší převýšení a nekvalitnější povrch cest. Rozhodovaly se nárazově i na základě podmínek počasí. Vždy se ovšem nemusí jednat o nejkratší trasu. Pro cestu na náměstí využívali všichni červené trasy na obrázku č. 5, která má délku přibližně od 680 do 700 m. Cesta vedla po ulici Na Zámečku, kde na konci ulice nikdo nevyjížděl na chodník, protože mu z druhé strany chyběl sjezd. Volili proto cestu okolo po silici, což může být v některých případech i nebezpečné. Všichni musí projet přes stejný nájezd u Penny, který je dle jejich slov v hrozném stavu. Pokud okolnosti, např. sníh v zimě, znemožní cestu, raději to objedou kolem autobusových zastávek. Nikdo nevyužívá nájezd u pekárny Sázava, protože je příliš prudký. Vracejí se na přechod na náměstí Tyrše a Fügnera, zpět okolo pekárny a Smetanovou ulicí dojedou na náměstí Svobody. Orientačními body jim jsou Penny, výše zmíněný přechod a pekárna Sázava.

Obr. 5 Trasy komunikačních partnerů podle druhu znevýhodnění. Osoby s tělesným postižením – červená, se zrakovým postižením – modrá, s mentálním postižením – žlutá (Zdroj: Ortofotomapa ČUZK 2021, vlastní úpravy).

Lidé se zrakovým postižením využívali své dobře naučené trasy a volí, podle jejich názoru, nejkratší možné. Nemůžeme říct, že by jim na kvalitě povrchu cest nezáleželo, o nevýrazné obrubníky totiž snáz zakopávají. Volili cestu kolem kostela sv. Stanislava k přechodu na náměstí Tyrše a Fügnera a dále už stejnou cestou jako lidé

na vozíku. Jeden z komunikačních partnerů se však vydal jinou cestou, a to kolem Penny, protože je zvyklý pohybovat se s vozíčkáři na společných procházkách, využil ale nájezd u pekárny Sázava. Na obrázku č. 5 jsou jejich trasy vyobrazeny modrou barvou a vzdálenost se pohybuje kolem 630 až 645 m.

Komunikační partneři s mentálním postižením vybírali různorodé cesty. Neomezovalo je nic v pohybu, proto volili cesty podle svého uvážení, tak jak je mají naučené. Na obrázku č. 5 jsou jejich cesty zakresleny žlutě se vzdálenostmi od 620 do 660 m.

6.2 Zhodnocení mentálních map

Mentální mapu se odhodlalo nakreslit celkem devět komunikačních partnerů z celkového počtu jedenácti účastníků (Tab. 3) a jsou k nahlédnutí ve vázané příloze č. 2. Matouš kreslení striktně odmítl a Sáře to nedovolil její handicap. Také Klára měla s kreslením mentální mapy potíže, ne že by snad nevěděla, ale po pár okamžicích, kvůli bolesti rukou, musela přestat. Za skupinu komunikačních partnerů s tělesným postižením tedy nemáme žádné výsledné mapy, jen jeden pokus o mapu, která realitě neodpovídá a obsahuje pouze jeden nedokončený prvek (Obr. 6).

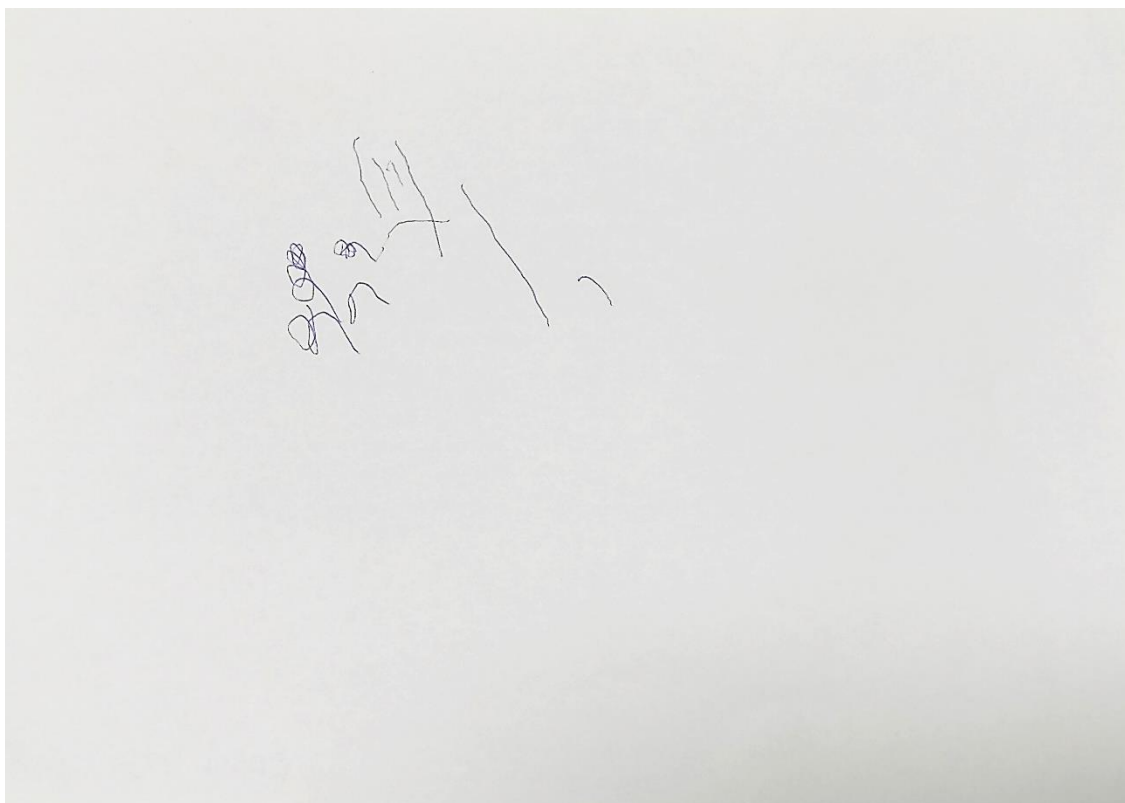
Schematické mapy, podle kritérií Ladd (1970), nakreslili všichni komunikační partneři se zrakovým postižením. Nejprve nechápali, proč je po nich chtěn zrovna takový úkol, když dle slov Lindy „*přece v hlavě žádné takové plány města nenesí*“. Kreslení provázely počáteční potíže, které ale vyřešil Tobiáš, který s sebou nosí velký černý fix (tužka a propiska nebyly dostatečně viditelné). Jejich mapy obsahovaly malé množství prvků nebo pouze hlavní prvky a realitě odpovídaly jen částečně nebo spíše vůbec. Vždy obsahovaly Lynchovy (2004) cesty, u dvou map se vyskytovaly i orientační body a Linda (Obr. 7) měla ve své mentální mapě i uzly.

Výsledné mapy komunikačních partnerů s odlišnými formami mentálního postižení byly opět různorodé. Podle kritérií Ladd (1970) je můžeme označit jako obrázkové, připomínající mapu, a dokonce i jako mapy s identifikačními orientačními body. Kromě Leošovy mapy, která se vymyká, můžeme všechny označit za velmi detailní a vždy úplně nebo alespoň částečně odpovídající realitě. Obsahovaly vždy Lynchovy (2004) cesty a orientační body (Obr. 8) a v zpracovaných mapách můžeme nalézt všechny fyzické prvky (Obr. 9).

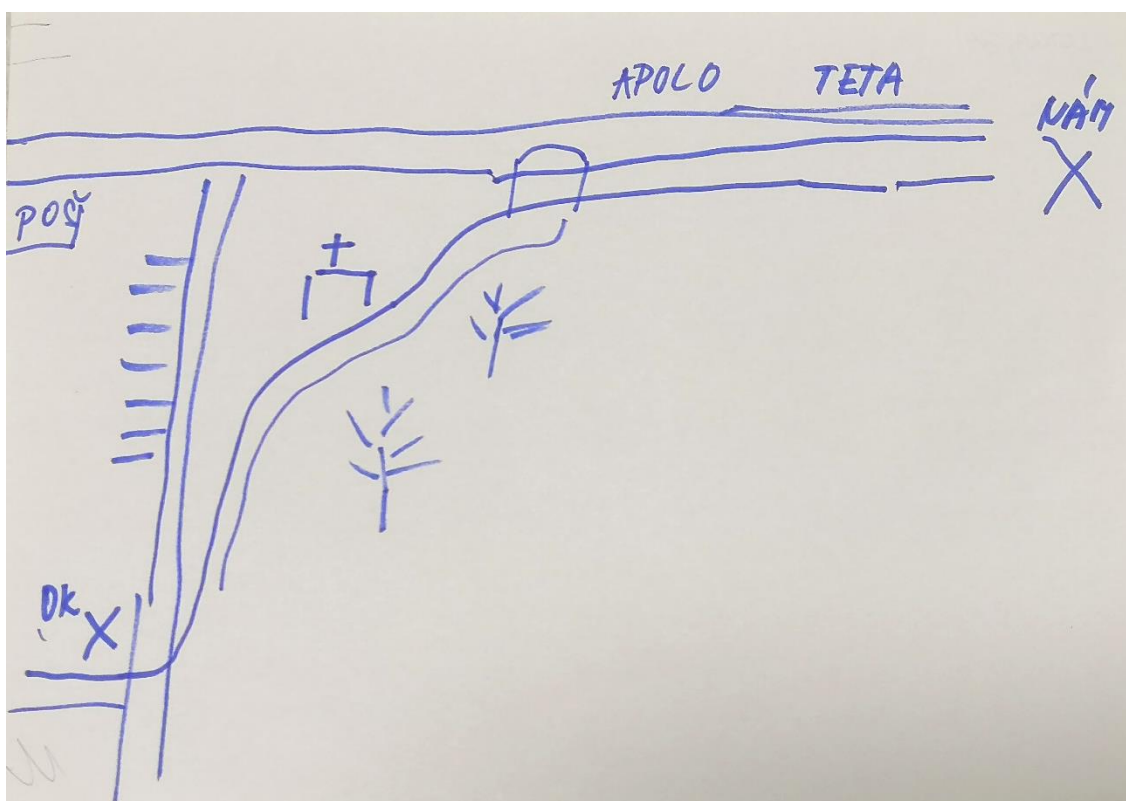
Tab. 3 Zhodnocení mentálních map.

Jméno	Handicap	Kresba mentální mapy	Lynch (2004)	Ladd (1970)	Počet zakreslených prvků	Odpovídající realitě
Klára	TP	ano	neobsahuje žádné fyzické prvky	obrázkové	malé množství prvků	ne
Matouš	TP	ne	-	-	-	-
Sára	TP	ne	-	-	-	-
Lada	ZP	ano	cesty, orientační body	schematické	pouze hlavní prvky	ne
Linda	ZP	ano	cesty, uzly, orientační body	schematické	pouze hlavní prvky	částečně
Tobiáš	ZP	ano	cesty	schematické	malé množství prvků	ne
Jarda	MP	ano	cesty, okraje, oblasti, uzly, orientační body	mapa s identifikačními orientačními body	detailní	ano
Leoš	MP	ano	neobsahuje	obrázkové	malé množství prvků	ne
Luděk	MP	ano	cesty, orientační body	obrázkové	detailní	částečně
Patrik	MP	ano	cesty, okraje, uzly, orientační body	mapa s identifikačními orientačními body	detailní	ano
Radka	MP	ano	cesty, oblasti, uzly, orientační body	připomínající mapu	detailní	částečně

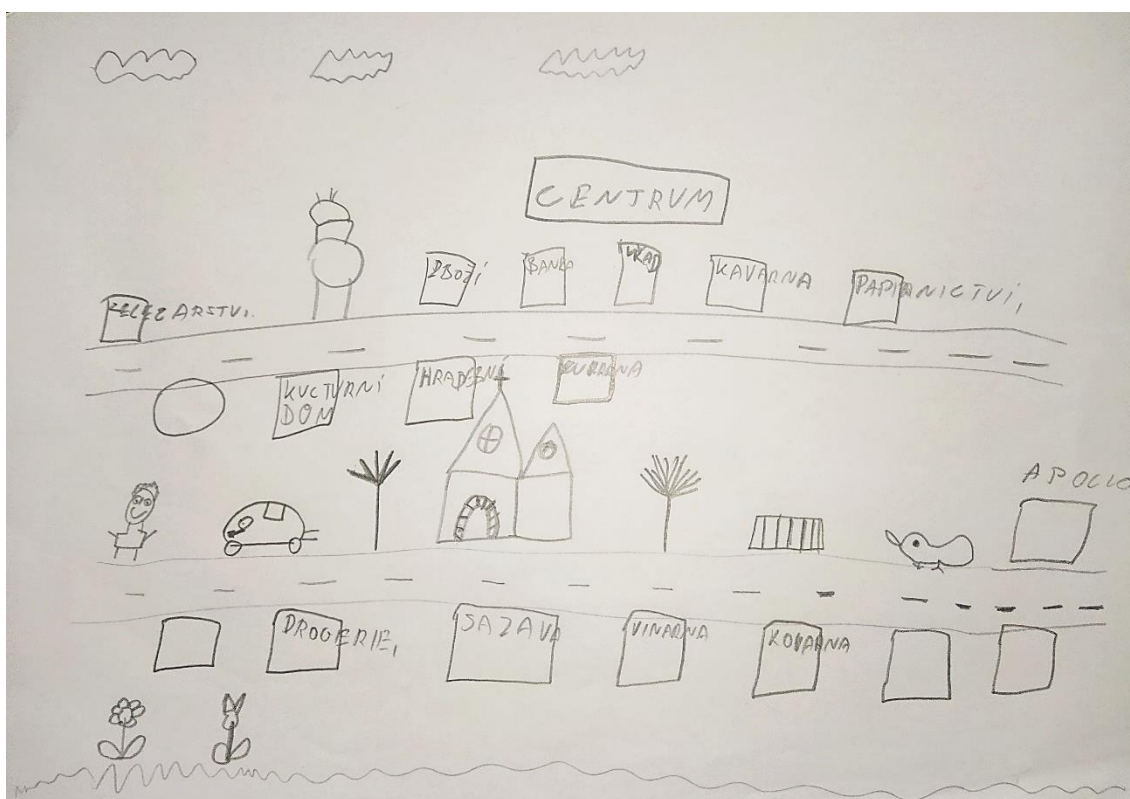
Zdroj: Ladd (1970), Lynch (2004) a Šimáček a kol. (2020), vlastní výzkum a zpracování.

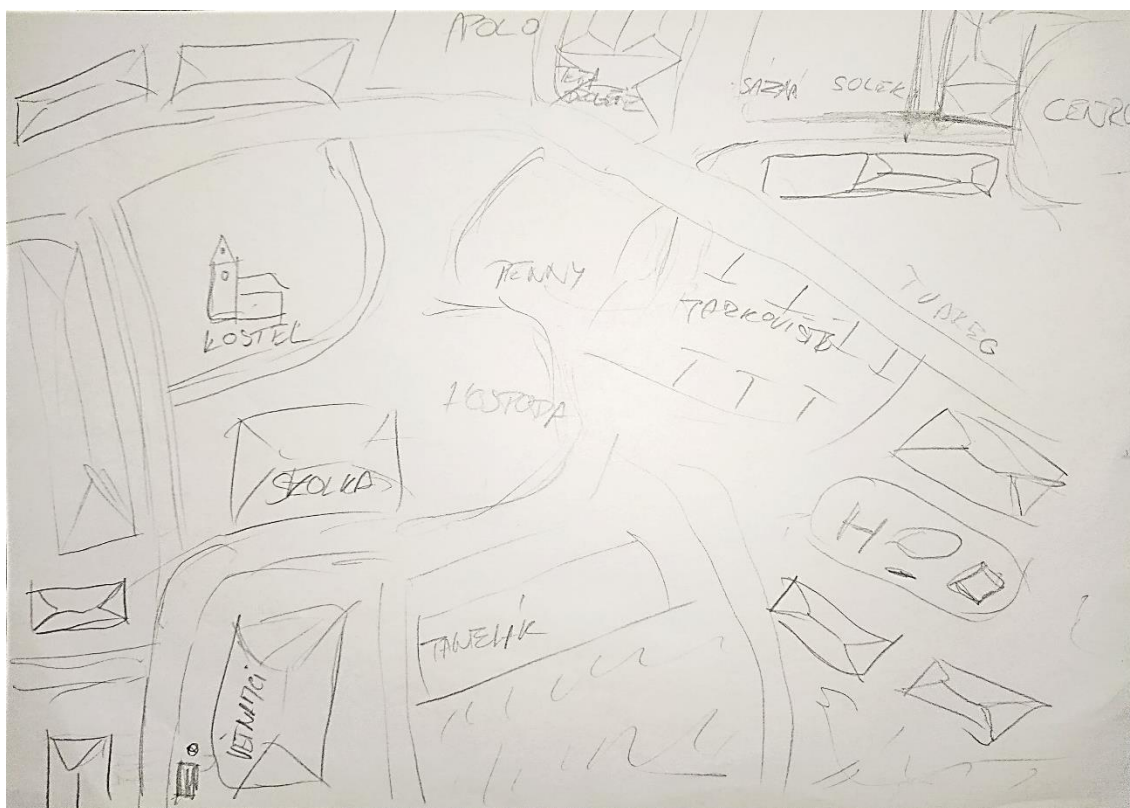
Obr. 6 Nedokončená mentální mapa komunikačního partnera s tělesným postižením (Klára, 45 let).

Obr. 7 Mentální mapa komunikačního partnera se zrakovým postižením (Linda, 54 let).

Obr. 8 Mentální mapa komunikačního partnera s mentálním postižením (Luděk, 25 let).

Obr. 9 Mentální mapa komunikačního partnera s mentálním postižením (Jarda, 23 let).

6.4 Percepce prostoru na základě pohlaví

Na základě získaných dat z provedených rozhovorů lze stanovit, že ze zkoumané skupiny osob se v prostoru pohybují s větší jistotou muži než ženy (Tab. 4). Muži vykazovali lepší orientační smysl a paměť, byli schopni si přesně vybavit cestu, kterou by se dostali do cíle, a také ji byli schopni ztvárnit v podobě mentální mapy s větší přesností (viz Tab. 3), než tomu bylo u žen. Některé z žen uvedly, že vůbec nevyužívají mapy a ani netuší, co to je (Klára, Sára). Muži naopak uváděli, že mapy aktivně využívají i v podobě GPS. Avšak jednoznačný obecný vztah mezi pohlavím a orientací v prostoru v dostupných datech nelze nalézt. Tento drobný výkyv ve prospěch jedinců mužského pohlaví mohl být částečně ovlivněn výběrem komunikačních partnerů a formou znevýhodnění.

Tab. 4 Zhodnocení celkové orientace v prostoru.

Jméno	Jarda	Leoš	Luděk	Matouš	Patrik	Tobiáš	Klára	Lada	Linda	Radka	Sára
Orientuje se v prostoru	ano	ne	ano	ano	ano	ano	ne	ano	ano	ano	ne

Zdroj: Analýza rozhovorů, vlastní zpracování.

6.5 Vítaná opatření pro lepší pohyb po městě

Dotazovaní komunikační partneři uváděli rozličné návrhy pro zlepšení jejich pohybu po městě Mohelnice (Tab. 5). Nejčastěji zmiňovaným opatřením bylo zlepšení kvality městské dlažby a chodníků, spolu s jejich rozšířením a snížením nebezpečně vysokých obrubníků. Všem vadí také historická „kostková“ dlažba a výstupky v oblasti náměstí, o které zakopávají.

Druhým nejčastěji uváděným opatřením bylo zlepšení dostupnosti služeb v centru města. Většina komunikačních partnerů mluví o velmi špatné přístupnosti obchodů, úřadu a dalších institucí jako třeba knihovny. Lidé na vozíku se například kromě kulturního domu, lékárny, papírnictví a nové budovy městského úřadu nedostanou nikam.

Dále by také ocenili semaforey na přechodech pro chodce, které se nachází na hlavní ulici Nádražní. Někteří považují za vhodné využít i semaforey se zvukovou signalizací. Velký počet komunikačních partnerů hodnotí negativně zrušení přechodu pro chodce před kostelem sv. Stanislava na ulici Nádražní.

Dalším problémem, velmi často zmiňovaným v rozhovorech, byl špatný stav nájezdu pro vozičkáře u obchodního řetězce Penny Market, byl hodnocen jako rozbitý, vydrolený nebo plný děr. Stejně tak většina hodnotí velmi negativně nájezd pod pekárnou Sázava, a to pro jeho velký sklon.

Jako poslední doporučení bylo několikrát zmíněno udržování chodníků v zimním období, kdy si především lidé s tělesným postižením a jejich asistenti stěžovali na nedostatečně prohrnuté chodníky, které jim znesnadňovaly, nebo dokonce znemožňovaly pohyb s vozíkem.

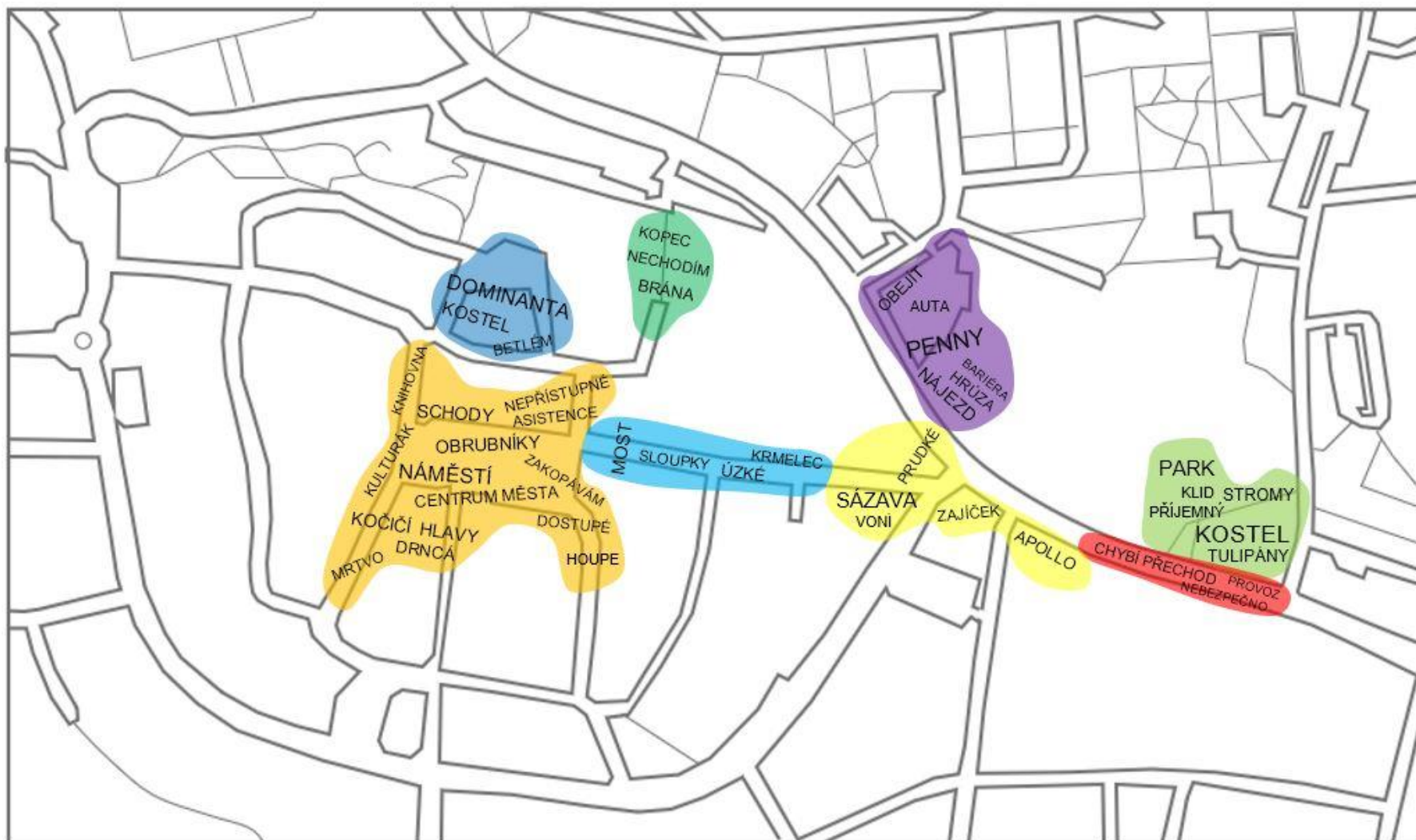
Tab. 5 Navrhovaná opatření vedoucí ke zpříjemnění pohybu po městě.

Vítaná opatření	Počet komunikačních partnerů, kteří uvedli dané vítané opatření			
	TP	ZP	MP	Celkem
Zlepšení kvality městské dlažby	3	3	2	8
Bezbariérový přístup do obchodů na náměstí	3	1	1	5
Navrácení zrušeného přechodu	1	2	2	5
Opravení nájezdu u Penny Marketu	3	0	1	4
Údržba chodníku v zimním období	2	1	0	3
Semaforey na frekventovaných přechodech	0	2	1	3
Širší chodníky	1	1	0	2
Lepší řešení nájezdu u pekárny Sázava	2	0	0	2
Lepší turistické značení	0	0	1	1

Zdroj: Analýza rozhovorů, vlastní zpracování.

6.6 Sémantická mapa

Analýza rozhovorů se všemi komunikačními partnery odhalila slova, která jsou, při cestě do centra, s určitými místy spojována. Výsledkem takových společensky sdílených významů míst je zkonstruovaná sémantická mapa (Obr. 10), která není jen dílem individuálním, ale společným pro skupiny osob z výzkumného vzorku. Volba použitých slov vychází přímo z empirického materiálu a byly zvoleny jen takové výrazy, které jmenovali nejméně dva komunikační partneři. S náměstím Svobody jsou asociována slova jako například „kočičí hlavy“, „obrubníky“, „schody“, „kulturák“, „drncá“ a další. Barvy oblastí nenesou žádný význam a vychází z rozhodnutí samotného výzkumníka.

Obr. 10 Sémantická mapa města Mohelnice (Zdroj: ČÚŽK 2021, vlastní zpracování).

7 DISKUZE A ZÁVĚR

Robert Osman (2014) se při svém výzkumu setkal se selháním mentální mapy jako výzkumné metody, v případě tohoto výzkumu tomu bylo naopak. Až na výjimky, komunikační partneři ochotně kreslili a komentovali své mentální mapy. Mohlo by to být tím, že město Mohelnice je rozlohou poněkud menší než Osmanem zkoumané město Brno, a tudíž se v něm obyvatelé se v něm lépe orientují a snáz si území představí. Semistrukturovaný rozhovor se jako žádoucí metoda při výzkumu příliš neosvědčil. Komunikační partneři často nerozuměli otázkám nebo neuměli odpovědět. V budoucnu by bylo vhodné otázky více přizpůsobit handicapu a potřebám jedince, možná i zvolit jinou formu rozhovorů. Metoda go-along se naopak ukázala jako velmi účelná, protože komunikační partneři demonstrovali své problémy přímo v terénu a byli přitom více uvolnění.

Všichni komunikační partneři jednomyslně hovořili o cestách, které mají „naučené“, jak ostatně potvrdili i Osman (2014) a Osman, Pospíšilová (2016), že „prostě vědí“, kudy jít, daný pohyb si pamatují a jsou si jistí. Dále Osman, Pospíšilová (2016) reflektují, že jejich komunikační partneři museli věnovat pohybu prostorem velké úsilí, což i v případě této práce bylo častým jevem. Nejvíce pozornosti cestě, především kvalitě terénu a nenadálým bariérám, jsou nuceny věnovat osoby s tělesným a zrakovým postižením. Naopak nejméně jedinci s mentálním postižením, které handicap v pohybu nikterak neomezuje. Stejně jako Osman (2014), který zjistil, jak velmi se od sebe liší zkušenosti v pohybu v závislosti na typu vozíku, důvodu k jeho využívání a různé diagnóze, i v této práci byly znatelné rozdíly mezi různými formami zdravotního postižení. Nejsnáze můžeme rozdíly v percepci prostoru porovnat na základě výběru nejvhodnějších cest jednotlivými skupinami, a kromě toho také z vykreslených mentálních map a prvků v nich zakreslených. Osoby s omezenou schopností pohybu, pohybující se na invalidním nebo elektrickém vozíku, vybíraly pro cestu do centra trasy, které měly nejnižší převýšení a nekvalitnější povrch cest. Přitom s ohledem na přizpůsobování trasy se vždy nemusí jednat o nejkratší cestu. Lidé se zrakovým postižením, využívali své dobře naučené trasy a volili, podle jejich názoru, nejlepší a nejkratší možné. Komunikační partneři s mentálním postižením, vybírali různé cesty dle svého uvážení. Samotný výběr byl u každého jednotlivce tak specifický, že si nemůžeme dovolit vyvozovat závěry obecnějšího charakteru. Pouze můžeme

usuzovat, že do jisté míry bude schopnost pohybovat se v prostoru omezena i stupněm či mírou mentálního postižení. Na první výzkumnou otázku, zda existují rozdíly ve vnímání prostoru mezi různými formami postižení, lze odpovědět, že výzkum takové rozdíly prokázal.

Aspekt pohlaví ve vnímání prostoru osob se zdravotním postižením je více nakloněn ve prospěch skupiny mužů, kteří se v prostoru lépe orientovali a měli detailnější mentální mapy. To ostatně dokládá i Siwek (2011), který tvrdí, že muži mají větší prostorové zkušenosti. Ovšem výsledky je nutno brát s rezervou, protože počet osob nebyl pro vyvození obecného závěru dostačující a mohou být i zkreslené výběrem komunikačních partnerů a formami znevýhodnění. Bylo by potřeba hlubšího zkoumání, aby bylo možné vyvodit jednoznačnější závěry.

Z hlediska třetí výzkumné otázky by komunikační partneři ocenili v první řadě zlepšení kvality chodníků, cest a nájezdů v oblasti centra města a jejich údržbu v zimních měsících. Navrhovaná opatření zahrnují také zlepšení dostupnosti služeb a vybudování semaforů na frekventovaných přechodech.

Limitní byl pro práci počet komunikačních partnerů, který byl v rámci rozsahu bakalářské práce stanoven pouze na jedenáct osob. Vzhledem k velkému objemu dat ze semistrukturovaných rozhovorů a dalších metod, nebylo možné kapacitu osob zahrnutých do této práce navýšit. Větší počet komunikačních partnerů by zlepšil a zpřesnil výsledky výzkumu. Na získané poznatky by se mohlo navázat formou diplomové práce. Vhodné by bylo zvážit i separování skupin, a více se tak věnovat jednotlivým formám znevýhodnění, což by přispělo k lepšímu porozumění. Také by mohlo být příhodné srovnávat výsledky získané ve městě Mohelnice s větším městem, jako je například Olomouc, tedy provést tam stejný výzkum. Na základě získaných dat by bylo možné zacílit na zlepšení podmínek a zpříjemnění života handicapovaných osob ve městech, ve kterých by byl výzkum prováděn.

Práce slouží alespoň k částečnému porozumění osobám se zdravotním postižením. Získali jsme představu o tom, jaká je jejich prostorová percepce a co všechno je spojeno s jejich pohybem. Závěrem lze konstatovat, že konečné porozumění, jiné než vlastní zkušenosti, je nedosažitelné nebo přinejmenším obtížně dosažitelné (Osman, Pospíšilová 2019) a k úplnému pochopení zprostředkovaných zkušeností a potřeb osob se zdravotním postižením nás čeká ještě dlouhá cesta...

SUMMARY

This bachelor's thesis aimed to analyse the perception of space among people with disabilities. To gather all the data several methods were used such as semi-structured interviews, drawing a mental map, semantic map, the go-along method; and the data were analysed using ATLAS.ti software. The required data were collected over a couple of months in the spring of the year 2021, specifically in Mohelnice. The eleven interviewed people with disabilities were sorted into groups of people with a physical disability (using a wheelchair), people with a vision disability, and people with a mental disorder.

The interviewed people were all talking about their "learned routes", basically the routes that they can handle without any difficulties. Any other routes are causing them major complications. The clear difference in perception of space can be seen in the following selection of "the most suitable route" by people with a different disability. People with a physical disability using a wheelchair preferred the routes with the lowest elevation difference and highest quality. This means that the shortest route is not always the best option. People with a vision disability preferred their routes to be "the best" and the shortest. Mentally disabled people did not follow any specific trend. Their choice of the best route was very individual. We can only presume that their perception of space is influenced by the type and level of their mental disorder.

Men were showing better results in the perception of space and they had overall more detailed mental maps. However, the available data were not sufficient to determine a clear relationship between gender and perception of space.

The interviewed people suggested a few improvements in the city center to make their lives easier. The pavement, road, and ramp quality should be enhanced and so should their maintenance, especially during the winter. It would also be beneficial to improve service accessibility and build more traffic lights for their safety.

The number of interviewed people was limiting this thesis. This could be improved upon in a more extensive master's degree thesis. The more participants, the better and more accurate results would become. It would also be beneficial to separate the groups and focus on particular forms of disadvantages that would lead to a better comprehension of the issues. It would be valuable to compare the results from Mohelnice with results from a larger city such as Olomouc. This research could help the authorities to improve the cities for people with disabilities to ensure their well-being.

ZDROJE

Seznam použité literatury

- Amedeo, D., Golledge, R. G. (1975): *An introduction to scientific reasoning in geography*. John Wiley and Sons, Inc., New York.
- Disman, M. (2011): *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. Karolinum, Praha, 372 s.
- Drbohlav, D. (1991): *Mentální mapa ČSFR: definice, aplikace, podmíněnost*. Sborník ČGS, 96, č. 3, s. 163–176.
- Drbohlav, D. (1995): *Behaviorální geografie aneb snaha více poznat a porozumět chování člověka v prostoru a čase*. In: Gardavský, V. (eds.): *Otázky geografie*. Praha: ČGS, s. 5–23.
- Dušková, L., Šafaříková, S. (2014): *Manuál k předmětu Kvalitativní metody v rozvoji*. Olomouc: Katedra rozvojových studií UP v Olomouci, 2014.
- Gavora, P. (2010): *Úvod do pedagogického výzkumu*. Translated by Vladimír Jůva - Vendula Hlavatá. 2., rozš. české vyd. Brno: Paido. 261 s. ISBN 9788073151850
- Gleeson, B. J. (1996): *A Geography for Disabled People?* Transactions, Institute of British Geographers, 21, č. 2, s. 387–396.
- Gleeson, B. J. (1999): *Geographies of Disability*. Routledge, London, 253 s.
- Golledge, R. G. (1993): *Geography and the disabled: a survey with special reference to vision impaired and blind populations*. Transactions of the Institute of British Geographers, 18, č. 1, s. 63–85.
- Golledge, R. G., Stimson, R. J. (1997): *Spatial Behavior: A Geographic Perspective*. New York: The Guilford Press.
- Gould, P., White, R. (2005): *Mental Maps*. 2nd edition. Taylor & Francis.
- Kusenbach, M. (2003): *Street Phenomenology: The Go-Along as Ethnographic Research Tool*. Ethnography 4 (3): 455–485. doi:10.1177/146613810343007.
- Ladd, F. C. (1970): *Black youths view their environment: Neighborhood Maps*. Environmental Behavior, 2, 64-79.
- Lynch, K., Popelová, L., Huťa, J. (2004): *Obraz města*. Praha: Bova Polygon.
- Michalík, J. (2011): *Zdravotní postižení a pomáhající profese*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-859-3.
- Osman, R. (2014): *Městská teritorialita na příkladu města Brna*. Disertační práce, Masarykova univerzita, Přírodovědecká fakulta, Geografický ústav, Brno.

- Osman, R. (2016): *Sémantická mapa: příklad Ústí nad Orlicí*. Geografie, 121, č. 3, s. 463-492.
- Osman R., Pospíšilová L. (2016): *Zkušenost bez zraku: příležitost pro reflexi prostorového normativu*. Gender, rovné příležitosti, výzkum, Vol. 17, No. 1: 63–76.
- Osman R., Pospíšilová L. (2019): *Geografie "okrajem": Každodenní časoprostorové zkušenosti*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-4255-0.
- Pain, R. H. (1997): *Social geographies of women's fear of crime*. Transactions of the Institute of British Geographers, 22, s. 231-244.
- Panek, J., Hrubeš, M., Kubásek, M., Valůch, J., Zahumenská, V. (2014): *GeoParticipace – jak používat prostorové nástroje v rozhodování o lokalitách, ve kterých žijeme?* [online]. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 44 2014, 76 stran. ISBN: 978-80-244-4359-1. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/270272766_GeoParticipace
- Sedláková, R. (2015): *Výzkum médií: Nejužívanější metody a techniky*. Grada.
- Siwek, T. (1988): *Území Československa očima studentů geografie*. Geografie, 93, č. 1, s. 31–37.
- Siwek, T. (2011): *Percepce geografického prostoru*. Praha: Česká geografická společnost. Geographica. ISBN 978-80-904521-7-6.
- Slowík, J. (2007): *Speciální pedagogika: prevence a diagnostika, terapie a poradenství, vzdělávání osob s různým postižením, člověk s handicapem a společnost*. 1. vyd. Praha: Grada, 160 s. ISBN 978-80-247-1733-3.
- Stasíková, L. (2011): *Relevantnosť výskumu strachu z kriminality v urbánnej geografii*. Geografický časopis. Bratislava: Geografický ústav SAV, 63(4): 325–343.
- Šimáček, P., Paloušková, K., Hercik, J. (2020): *Spatial Images and Changes in their Graphic Representation in Primary and Lower Secondary*. Croatian Journal of Education Vol.22; No.3/2020, pages: 935-964.
- Tuan, Y. F. (1975): *Images and mental maps*. Annals of the Association of American Geographers, 65, č. 2, s. 205–213.

Internetové zdroje

- § 3 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách ze 14. března 2006. [sluzbyprevence.mpsv.cz](https://web.archive.org/web/20140203195035/https://sluzbyprevence.mpsv.cz/dok/zakon-108_2006.pdf) [online]. [cit. 2021-05-05]. Dostupné z: https://web.archive.org/web/20140203195035/https://sluzbyprevence.mpsv.cz/dok/zakon-108_2006.pdf

ATLAS.ti: Qualitative data analysis – Downloaded Free Trial [online]. 2011 [cit. 2021-10-05]. Dostupné z: <https://atlasti.com/>

ČSÚ: Veřejná databáze SLDB: Mohelnice [online]. 2011 [cit. 2021-05-05]. Dostupné z: https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=profil-uzemi&uzemiprofil=31288&u=_VUZEMI_43_540471#

ČSÚ: Veřejná databáze: Mohelnice [online]. 2020 [cit. 2021-05-05]. Dostupné z: https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=profil-uzemi&uzemiprofil=31588&u=_VUZEMI_43_540471#

ČÚZK: Národní geoportál INSPIRE [online]. 2021 [cit. 2021-05-05]. Dostupné z: https://geoportal.gov.cz/web/guest/map?fbclid=IwAR0Guhg_4WL42zx9qQEOxPLI8WH0oZyNN8uhV-EbHN8c9L50z_gLOR02gLs

Mapy Seznam.cz [online]. [cit. 2021-05-05]. Dostupné z: <https://mapy.cz/>

ÚZIS 2019: Zdravotnická ročenka České republiky 2018 [online]. [cit. 2021-05-05]. Dostupné z: <https://www.uzis.cz/index.php?pg=vystupy--knihovna&id=275>

SEZNAM PŘÍLOH

Vázané přílohy:

Příloha 1: Semistrukturovaný rozhovor – otázky

Příloha 2: Mentální mapy komunikačních partnerů

Volné přílohy:

CD-ROM obsahující:

Příloha 3: Přepsané rozhovory s komunikačními partnery

PŘÍLOHY

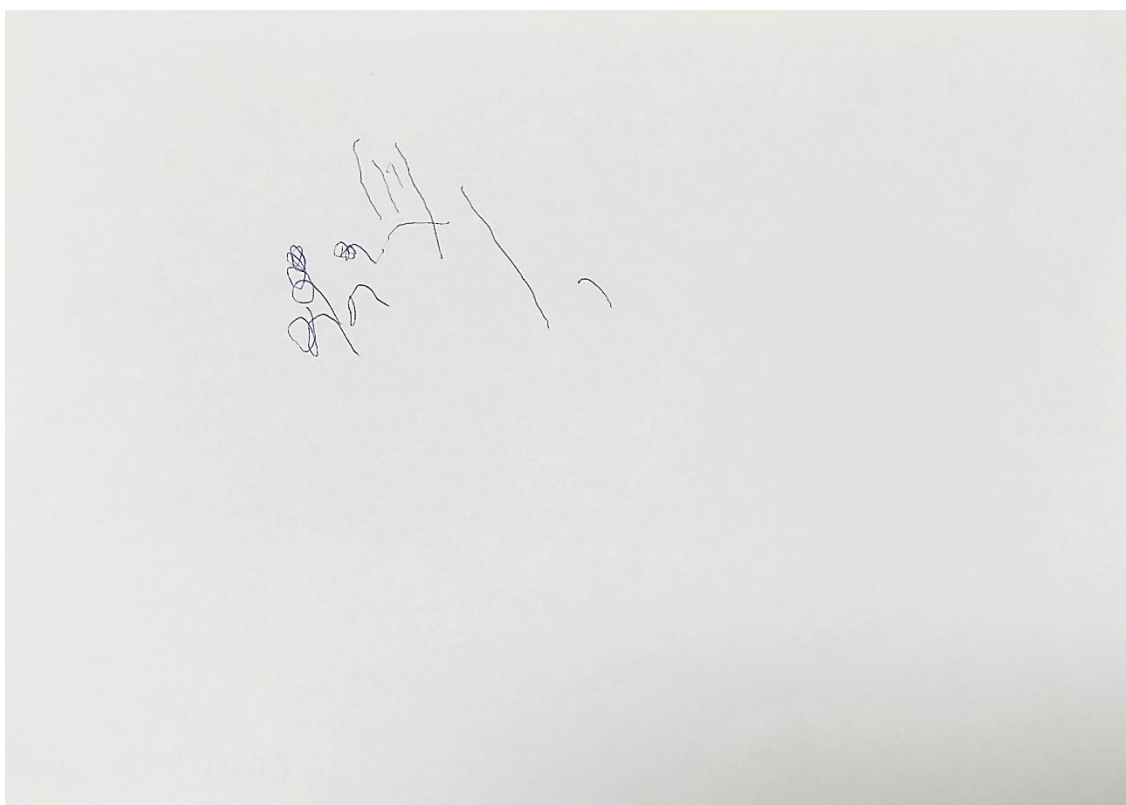
Příloha 1: Semistrukturovaný rozhovor – otázky

1. Víte kde právě teď jsme? Dokázal(a) byste trefit do centra? (třeba na nějakou kulturní akci nebo na úřad?)
2. Kudy byste šel/šla?
3. Proč právě tudy?
4. Je ta cesta něčím výjimečná?
5. Existují trasy, které používáte častěji než jiné?
6. Na co myslíte, když jdete po ulici?
7. Čemu při pohybu věnujete nejvíce pozornosti?
8. Čeho si po cestě všímáte?
9. Kolik pozornosti při pohybu jste nucen(a) věnovat cestě?
10. Jaké jsou hlavní překážky, které musíte po cestě překonávat? Existují „bariéry“, kterým se nelze vyhnout?
11. Co pociťujete v případech, kdy předem víte, že vás čeká určitá bariéra?
12. Navštěvujete centrum často?
13. Jak byste hodnotil(a) jeho bezbariérovost?
14. Je centrum dostatečně dostupné?
15. Je v centru nějaké místo, kam byste se chtěl(a) podívat, ale nedostanete se tam?
16. Co by zlepšilo dostupnost? / Ulehčilo cestu do centra? / Pomohlo ke zpříjemnění pohybu?
17. Co pro vás znamená váš handicap / invalidní vozík / spoléhat se na jiné smysly než (zrak/sluch)?
18. Existují situace, kdy se ve veřejném prostoru cítíte nepříjemně?
19. Jméno pohlaví věk

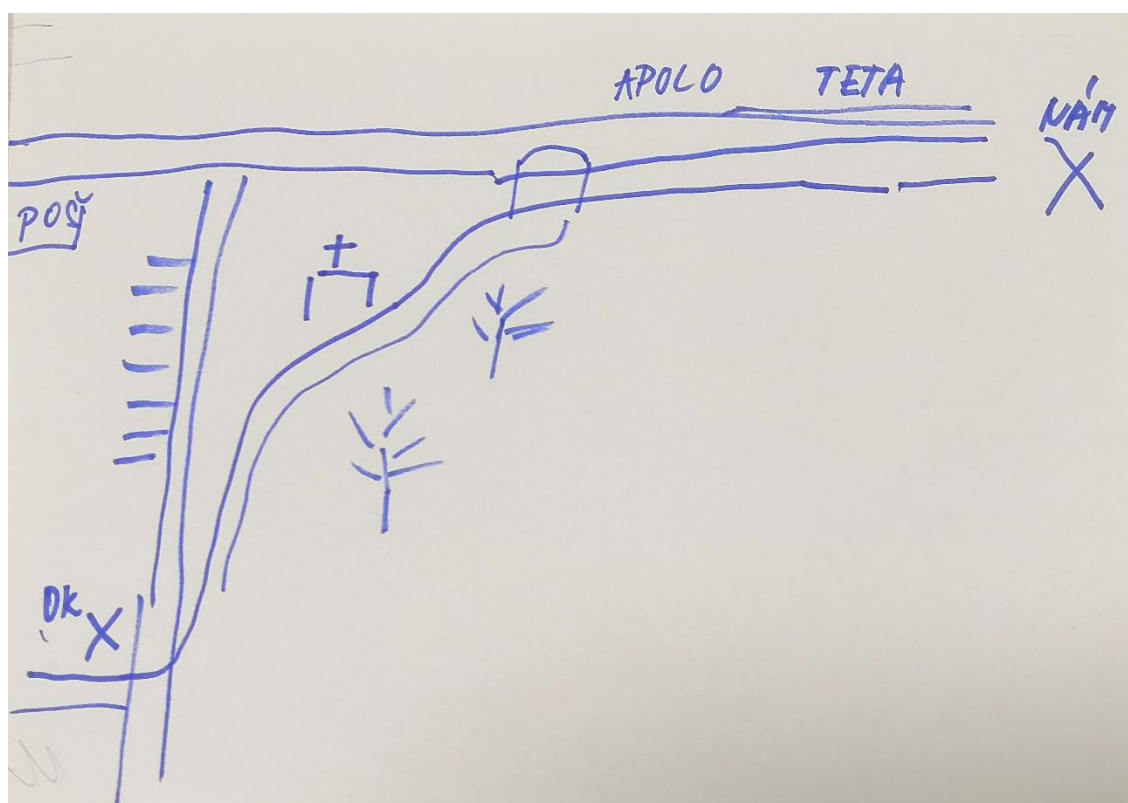
DISKUZE NAD MAPOU

20. Co pro vás znamená mapa?
21. Mohl(a) byste se pokusit nakreslit mapu – trasu o které jste mluvil(a)?
22. Proč jste nakreslil(a) právě tohle? Je to něčím důležité? Má to nějaký význam?
23. Co pro vás znamená orientační smysl? Co by pomohlo pro lepší orientaci?
24. Jakým způsobem si představujete prostor?

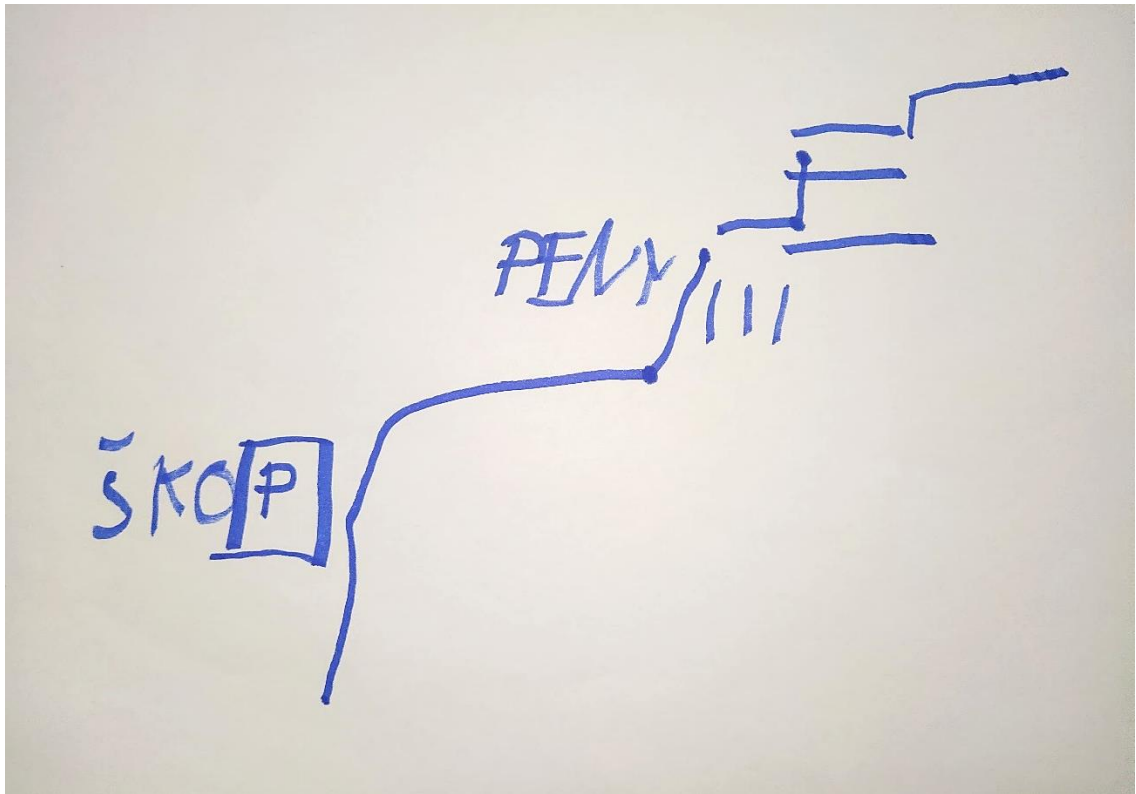
Příloha 2: Mentální mapy komunikačních partnerů

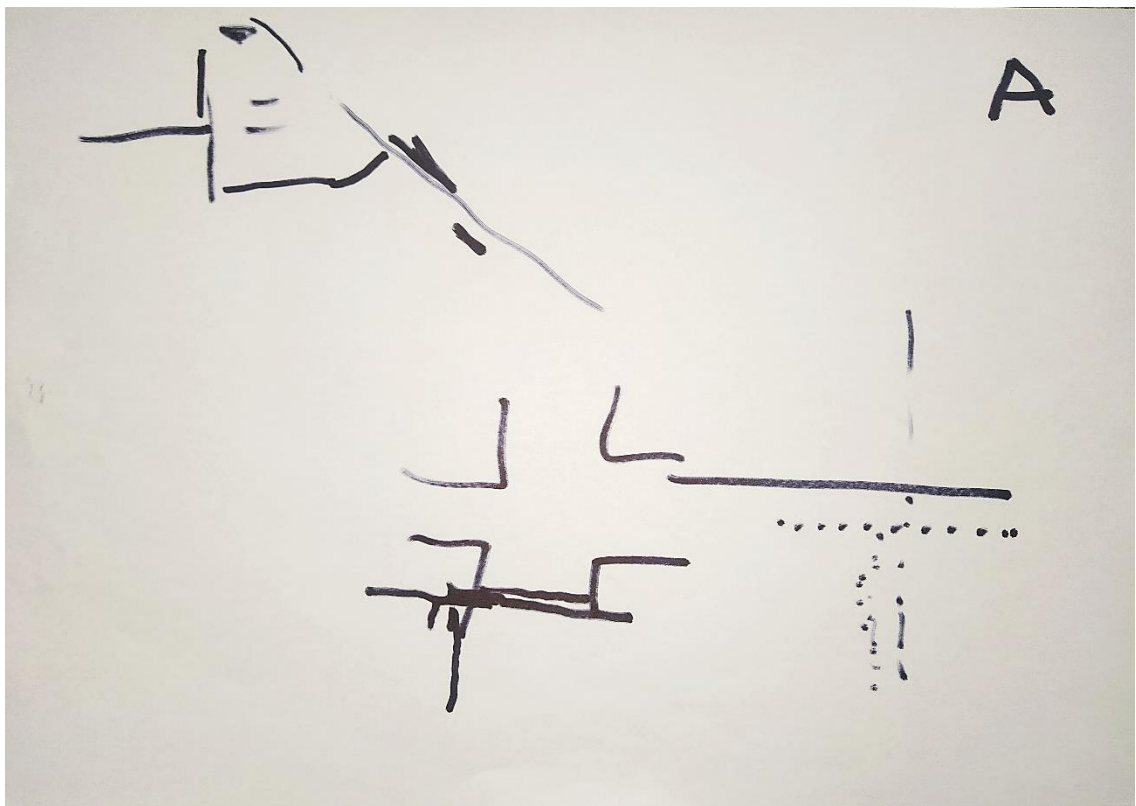
Klára, 45 let, tělesné postižení – nedokončeno

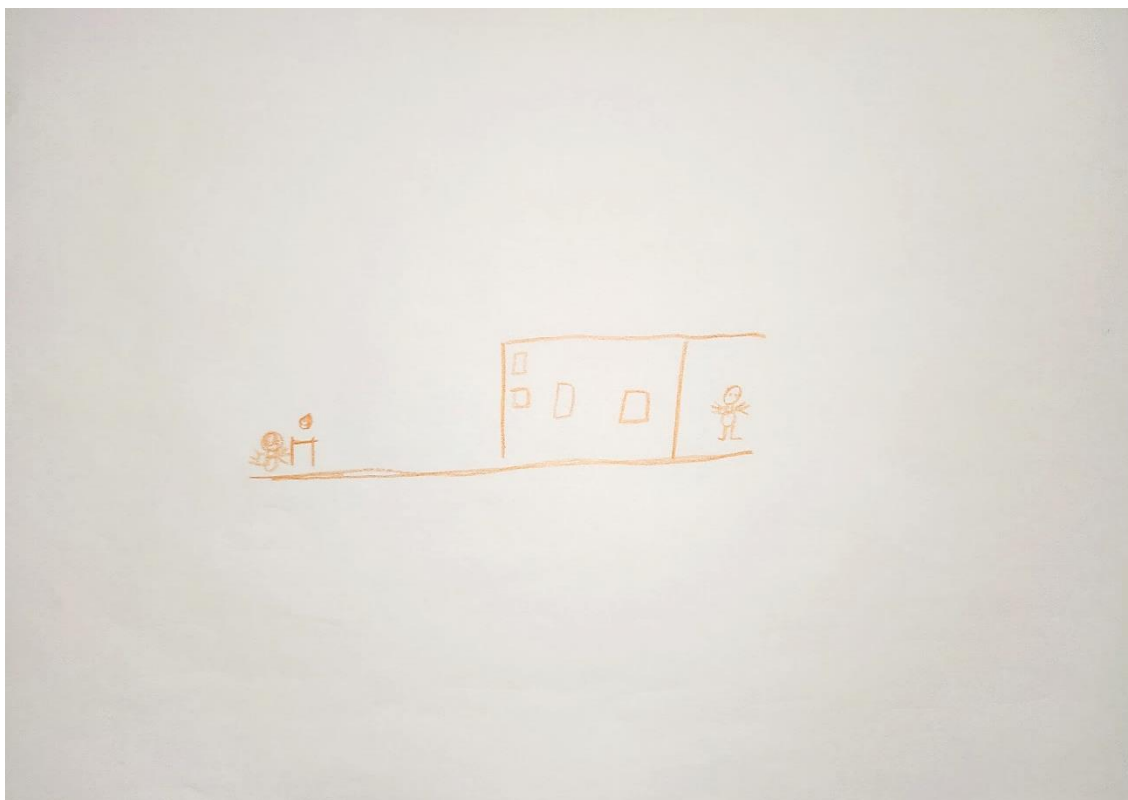
Linda, 54 let – zrakové postižení

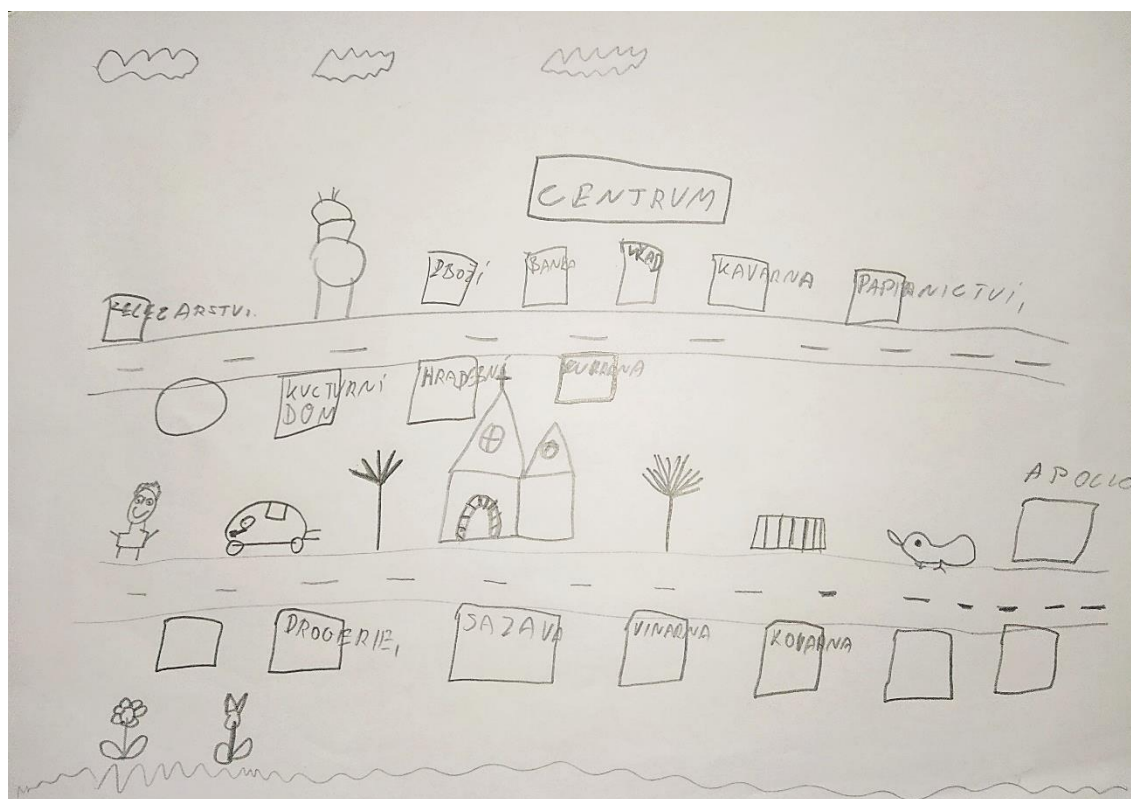
Lada, 43 let – zrakové postižení

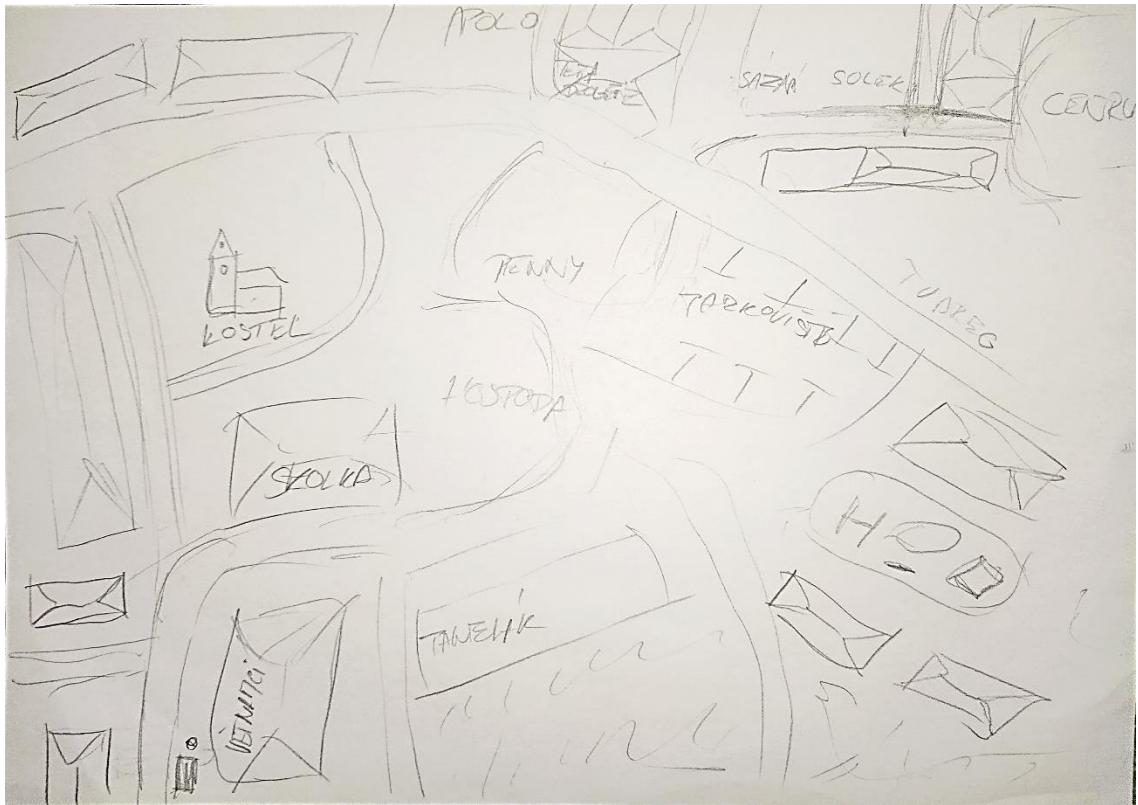
Tobiáš, 28 let – zrakové postižení

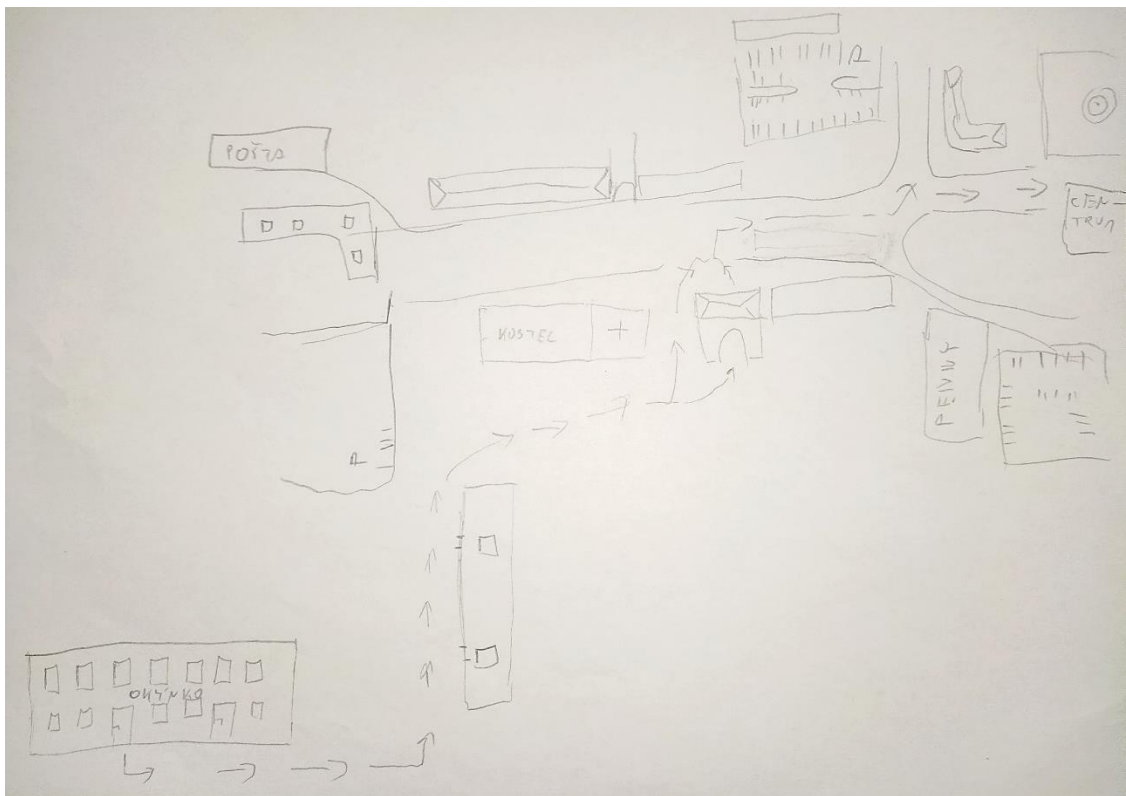
Leoš, 21 let – mentální postižení

Luděk, 25 let – mentální postižení

Jarda, 23 let – mentální postižení

Patrik, 38 let – mentální postižení

Radka, 21 let – mentální postižení